

Het bevestigingsstelsel van den Kolonel Dupommier.

(Vervolg en slot van No. 8, blz. 620.)

Aan de beurt van beschouwing komen nu:

B. Aanvallen over dag.

Het zal, zooals de Schr. terecht opmerkt, de geweldadige aanval zijn, waarmede de Commandant van een legerafdeeling, die in opdracht heeft zich van de vesting meester te maken, kort na zijne aankomst daarvoor, zijn doel zal trachten te bereiken. Wellicht is eene poging tot verrassing of een nachtelijke aanval, in elk geval een grondige verkenning daaraan voorafgegaan, waardoor men de noodige gegevens voor het plan van aanval heeft kunnen verkrijgen. Een zeker gedeelte van den kring is dientengevolge als aanvalsfront gekozen; daartegen zal zich dus de hoofdaanval richten, terwijl deze waarschijnlijk wel gepaard zal gaan met schijnaanvallen op andere fronten van den forttenkring, ter misleiding van den verdediger. Al dadelijk doet zich de vraag voor of de aanvaller op het aangewezen aanvalsfront zich zal richten tegen een der intervallen of wel zich tegen een steunpunt zal keeren. In 't algemeen zal het doordringen in het interval minder bezwaren ontmoeten, doch bij goed ingerichte steunpunten zal het den val van de vesting niet na zich sleepen. Een aanval tegen een der steunpunten zal, — vooral wanneer deze van moderne constructie zijn —, zoolang de nevenliggende tusschenstellingen nog intact zijn, weinig kans van slagen hebben, zoodat de aanvaller het best zal doen zijn ondernemingen te richten tegen een steunpunt en de beide aanliggende tusschenstellingen.

Hoewel hier, bij dit stelsel, die combinatie wel niet noodig zou zijn, om de vesting ten val te brengen, stel ik mij toch voor na te gaan, hoe het verloop zou kunnen zijn, wanneer, ook tegenover dit vestingfront, de aanval gedaan wordt, gelijktijdig tegen *een versterkte positie en de beide aanliggende intervallen*.

Laten wij eerst zien, wat in de intervallen geschieden kan.

De weerstand wordt den aanvaller aldaar niet geboden door een met infanterie en lichte artillerie bezette en ter verdediging ingerichte stelling, doch uitsluitend door artillerievuur uit vuurmonden van middelbaar en zwaar kaliber, in batterijen opgesteld. Zooals uit de schets in fig. 1 op Plaat III blijkt, zijn het de teruggetrokken batterijen B, die in de eerste plaats het voortrukken van den aanvaller moeten tegengaan. Zij zijn krachtig bewapend met lange vuurmonden en dus bestemd reeds op

grooten afstand te vuren. Hun aantal, in elke batterij, wordt door den Schr. niet opgegeven, doch zal wel belangrijk mogen zijn, in verband met de breede strook (ter hoogte van de hoofdverdedigingslijn reeds ± 5000 M.), welke onder vuur genomen moet worden en waarin zich tal van vijandelijke afdeelingen kunnen bewegen. Die batterijen moeten dus bewegende doelen onder vuur nemen en alzoo, om kans op goede uitwerking te hebben, met directe richting kunnen vuren en daarom een vrij uitzicht hebben tot in het terrein vóór de verdedigingslijn. Met dien eisch is evenwel in strijd de mededeeling van den Schr., dat die batterijen door hun teruggetrokken ligging dikwijls aan het oog der tegenpartij onttrokken kunnen zijn en weinig zijn blootgesteld aan het vuur van den aanvaller. Is nu het terrein binnen het schootsveld van die batterijen zoodanig opgeruimd, dat de aanvaller daar overal gezien en onder vuur genomen kan worden, dan kunnen die batterijen ook niet ongezien liggen. Hier is dus een zekere tegenstrijdigheid, waarvoor ik in Schr.'s studie geen oplossing heb kunnen vinden.

Maar laten wij aannemen, dat in dit geaccidenteerde terrein voor de batterij B een zoodanige plaats gevonden is kunnen worden, dat het uitgebreide terrein, dat zij moet kunnen bevuren, over het algemeen en tot op grooten afstand goed kan worden overzien, dan zullen er toch altijd nog terreingolven in voorkomen, die aan oprukkende troepen dekking verleen, juist omdat het terrein, zooals de Schr. aannam, geaccidenteerd is.

In dat geval is echter ook de batterij zichtbaar en kan dus de aanvaller — buiten de strooken A, die door het groot-flankementsvuur bestreken worden, — een gedeelte van zijn overmachtige veldartillerie in batterij brengen, waardoor de batterij B met Gkt. concentrisch onder vuur genomen en de bediening van de vuurmonden bemoeilijkt, misschien zelfs wel de batterij tot zwijgen gebracht kan worden. In elk geval is de uitwerking verminderd en kan de aanvallende infanterie, gebruik makende van de dekkende terreinplooiën, tijdens dit vuurgevecht avanceeren.

Is het de bepaalde bedoeling van den Schr. dat die batterij aan het gezicht onttrokken ligt, dan wordt de zaak voor den aanvaller nog veel eenvoudiger, want dan is de uitwerking op de zich bewegende doelen zóó gering, dat deze daardoor geenszins in hun beweging gestuit worden.

Hoe het zij, door de batterij B wordt den aanvaller het voorwaartsrukken geenszins verhinderd.

Komt hij echter in de strooken A, dan begint het groot-flankementsvuur een woordje mee te spreken en wij zullen hier even dienen na te gaan, of aan de uitwerking daarvan veel waarde mag worden toegekend, en wel in die mate, dat de aanvaller daardoor *belet* wordt zijn beweging te vervolgen.

Hoe lang is de marcheerende aanvaller onder dat vuur?

Op het breedste gedeelte van de strook moet hij ± 600 M. afleggen, evenwel onder een vuur, op ± 3500 M. afgegeven. Op andere gedeelten is die vuurafstand kleiner, maar ook de strook minder breed. Als

nu het terrein vlak is en de aanvaller beweegt zich in verschillende afdeelingen, bijv. over een front van bijna 3000 M. (alzo op geen kleiner afstand dan 2000 M. van de reduits), dan vraag ik: kan van de vuurmonden, in de groot-flankementsbatterijen opgesteld, zooveel uitwerking verwacht worden, dat de aanvaller er in zijn voorwaarts rukken door belemmerd wordt? Immers neen. En nu is het terrein hier niet vlak, doch golvend; terreinplooiën onttrekken dus die vijandelijke afdeelingen nog herhaaldelijk aan het oog, terwijl bovendien de vuurlijn van de batterij zich slechts 1 M. boven het maaiveld verheft, zoodat door geringe terreinverheffingen groote terreingedeelten uit de batterij niet gezien kunnen worden. De uitwerking is dus nog geringer dan zij in vlak terrein zou geweest zijn. ¹⁾

Bovendien kan de aanvaller tegenover de groot-flankementsbatterijen een deel van zijn veldartillerie in werking brengen, hetwelk zoodanig kan zijn opgesteld, dat het buiten het schootsveld staat van het andere reduit, dat hetzelfde interval flankeert. De materieele uitwerking van dit vuur zal niet groot zijn, omdat de schietgaten slechts kleine doelen vormen en het muurwerk tegen de granaten van het veldgeschut voldoende weerstand biedt; toch zal daardoor de oprukkende infanterie ontlast kunnen worden en in elk geval zal de bediening in de groot-flankementsbatterij niet zoo rustig en juist plaats hebben, dan wanneer zij niet onder vuur werd genomen.

Kennelijk acht ook de Schr. de batterijen B en de groot-flankementsbatterijen te zamen onvoldoende om den aanvaller het doordringen in het interval te beletten, althans hij doet daartoe ook nog medewerken de ondersteuningsbatterijen (O.B.), hoewel deze niet uitsluitend met dat doel zijn aangelegd. Deze tijdelijke batterijen, met veldgeschut bewapend, zijn, zooals wij gezien hebben (blz. 551), bestemd om indirect gericht vuur te brengen vóór de versterkte positiën P, wanneer deze met een stormaanval worden bedreigd. In onze onderstelling, dat de aanvaller zich keert tegen één positie P en de beide aanliggende intervallen, is het dus de vraag of die ondersteuningsbatterijen aan hare bestemming mogen worden onttrokken en mede mogen werken aan de verdediging van het interval. Maar aannemende, dat zij in laatstbedoelden zin werk-

¹⁾ Wanneer ik hier aan het groot-flankementsvuur van den Kolonel DUFOMMIER weinig waarde toeken, dan wil ik er echter dadelijk bijvoegen, dat dit soort vuur in stellingen, zooals wij ons die h. t. l. voorstellen, van geheel anderen aard is. De forten liggen dan op \pm 2000 M. van elkaar, zoodat het midden van het interval hoogstens 1000 M. van de batterij verwijderd is; het interval wordt verder verdedigd door Inf. en Art., zoodat de aanvaller, wanneer hij onder de werking van dat vuur komt, zich tevens op korten afstand (300 à 400 M.) van de stelling bevindt, die hem in front bevuurt; bovendien is het terrein vlak, doorsneden en van hindernissen voorzien, zoodat het verschil zóó groot is, dat bijna geen vergelijking tusschen de uitwerking van die beide vuren kan getrokken worden.

zaam mogen zijn, dan mag ook hier wederom worden gevraagd of directe richting uit die batterijen op de zich bewegende aanvalstroepen mogelijk is en dan moet ik er dadelijk op wijzen dat het Schr.'s bedoeling is, dat zij ongezien liggen voor den aanvaller en daarom eerst in oorlogstijd worden opgeworpen.

Ook hier treffen wij dus min of meer dezelfde tegenstrijdigheid aan, als bij de teruggetrokken batterijen. Er is dus weinig of geen uitwerking van die medewerking te verwachten.

Vorenstaande beschouwingen samenvattende, zien wij dat de drie soorten van batterijen, te zamen het interval verdedigende, natuurlijk wel kans op eenige uitwerking hebben, doch zeer zeker niet in staat zijn om een aanvaller het doordringen door het interval te beletten.

Zooals wij hierboven hebben aangenomen, geschiedt de aanval gelijktijdig tegen twee intervallen en de daartusschen gelegen positie P. Tegen deze laatste wordt hij, ook naar Schr.'s onderstelling, ingeleid door vuur van den mobielen belegeringstrein.

Nu is het mogelijk, dat de verdediger op de een of andere wijze kennis heeft gekregen van het aanvalsfront en dus zijn mobiel geschut in stelling heeft kunnen brengen om, zoo spoedig de aanvaller zijn vuur opent, dit onmiddellijk te beantwoorden. Het kan echter ook zijn, dat de aanvaller onverwacht zijn licht belegeringsgeschut doet werken, in welk geval de verdediger het zijne nog uit het verdedigingspark moet doen oprukken, en dus eerst zooveel later de vijandelijke batterijen kan trachten onder vuur te nemen.

Volgens de onderstelling van den Schr., — en ik geloof dat daarvoor ook veel kans bestaat —, zal de aanvaller zijn zwaarste geschut richten tegen de permanente werken. Tegen welk deel daarvan wordt niet direct vermeld, hoewel de Schr. laat doorschemeren, dat het de reduits zijn, waartegen het eerst vuur wordt afgegeven. Ik geloof evenwel, dat de beschermingsomwalling mede daarvoor in aanmerking komt en wel in de eerste plaats de flanken van de bastions, waar zich de bomvrije wachtgebouwen bevinden. Wanneer wij fig. 2 op Plaat III even bezien, dan blijkt ons, dat van verscheidene van die gebouwen het ongedekte muurwerk benevens de ingangen beschoten kunnen worden, tengevolge van de verschillende uiteenlopende richtingen van die muurvlakken en de uitgebreide omvattende opstellingen, die de artillerie des aanvallers kan innemen. Men meene niet, dat, door het overal even hoog zijn van die omwalling, de plaats van die flanken niet kan worden waargenomen; de verschillende verlichting van de buitentaluds, tengevolge van hun sterk uiteenlopende richtingen, geeft daar wel degelijk gelegenheid voor. De brisante granaten, waaronder de zware mijngranaten van 21 cM. kunnen voorkomen ¹⁾, kunnen hier dus uitwerking verkrijgen, en al

¹⁾ De Schr. noemt deze niet, hoewel mortieren van 21 cM., — zij het ook in bescheiden hoeveelheid, — bij het mobiele belegeringsgeschut worden aange troffen.

wordt de bomvrijheid van de gebouwen niet vernietigd, zoo kan daaraan toch schade worden toegebracht en in elk geval zullen de borstweringen met banketten en emplacementen te lijden hebben, wellicht geheel omwoeld zijn, zoodat het vlug bezetten daarvan zeer bemoeilijkt kan worden.

Het vuur van den verdediger, dat hiertegenover, 't zij dadelijk, 't zij na eenigen tijd, in werking komt en dat volgens den Schr. overmchtig kan zijn, zal in die uitkomsten niet veel wijziging brengen. Immers de batterijen van den aanvaller staan gedekt; eer de plaats van sommige harer bepaald is en eer daarop vuur kan worden geconcentreerd en uitwerking verkregen is, verloopt geruime tijd, gedurende welken de aanvaller ongehinderd de permanente werken, *waarvan de plaats hem wel bekend is*, — laten wij dit niet vergeten —, bevuurt. Die overmacht van den verdediger zal dus niet spoedig blijken; bovendien zal de veldartillerie des aanvallers de verdedigende artillerie met Gkt. bevuren, om het bedienen van de vuurmonden moeilijk te maken, en dit kan zij doen vóór zij de wallen van de beschermingsenceinte onder vuur neemt en zelfs gedeeltelijk blijven volhouden gedurende dat vuur.

Wanneer de aanvaller meent eenige uitwerking verkregen te hebben, zal hij, ten einde den opmarsch van de voor den storm bestemde afdeelingen mogelijk te maken, de omwalling met Gkt. uit het veldgeschut onder vuur gaan nemen en laat hij dan door het zware geschut het reduit bevuren. Dat dit reduit niet gezien en de schoten dus niet goed waargenomen kunnen worden, geeft nu zeker wel eenig voordeel, maar kan toch niet verhinderen dat het reduit en zijn omgeving met zware projectielen beworpen wordt. De plaats van het reduit is toch voldoende bekend om dit en de daaromheen liggende grachten te treffen, zonder dat natuurlijk van eenige stelselmatige poging, om hier of daar den escarpmuur in bres te leggen, sprake kan zijn. Wel echter kan de uitwerking m. i. zoo zijn, dat het verblijf op den open wal van het reduit zeer gevaarlijk en het verkeer door de grachten van dit werk allerbezwaardst wordt. Feitelijk zijn het toevalstreffers, die het reduit bereiken, doch, wanneer men op de beschermingsomwalling ingeschoten is, dan kan, door het verlengen van de banen, het aantal van die treffers belangrijk worden, zoo zelfs, dat alle verkeer op en om het reduit ondoenlijk wordt.

Men moet daarbij vooral de vernielende scherfwerking, nog vergroot door het treffen van de onbekteede betonborstweringen en betongebouwen, niet gering schatten. Te dien opzichte moet ik er zelfs de aandacht op vestigen, dat de verdedigers van de omwalling, wanneer zij er eindelijk in geslaagd zijn de vuurlijn te bezetten, nog ernstige verliezen kunnen lijden door de scherfwerking van de zware mijngranaten, die het reduit treffen. De kleinste afstand van het reduit tot die omwalling bedraagt toch slechts 120 M.! Dat is dus al wederom een nadeel van het stelsel, waarbij het reduit door een omwalling omgeven is. Zooals ik reeds opmerkte is het reduit en zijn omgeving in hooge

mate *onveilig*, de gemeenschap tusschen de wachten, piketten en reserves van de beschermingsomwalling, die over het terreplein om het reduit en door de grachten moet plaats hebben, wordt er dus zeer door gehinderd. Ik vrees dat „hinderen” hier een te zwakke uitdrukking is, en dat de sterkere afdeelingen, die zich uit de schuilplaatsen naar de omwalling moeten begeven, over een terrein, dat niet weinig omwoeld en bovendien door ontwortelde boomen nog versperd zal zijn, misschien reeds menig verlies zullen lijden voor zij de gevechtsstelling bereiken.

Voor ik tot de conclusie kom, hoe de toestand bij den verdediger is, gedurende het voorbereidende artillerievuur van den aanvaller, moet ik nog even nagaan op welke wijze het geschut des verdedigers tracht de vijandelijke artillerie tegen te werken en haar uitwerking poogt te verminderen.

Het mobiele vestinggeschut heeft tijdig — wellicht ook eerst na het openen van het vuur des aanvallers — zijn gevechtspositie ingenomen, welke, zooals wij gezien hebben, gelegen is achter een doorlopende gronddekking van 2.5 M. hoogte, een breedte heeft van ± 15 M. en aan de achterzijde begrensd wordt door een strook bosch. De Schr. meent dat die artillerie daar veilig staat. Ik kan die zienswijze echter niet deelen. De twee achter elkander gelegen borstweringen, die, naar Schr.'s meening, de waarneming van de schoten voor den aanvaller moeilijk zouden moeten maken, strekken zich niet over het geheele front der opstelling uit, zoodat waarnemers, opgesteld bijv. links van de lijn P Q (fig. 2) — en niets belet hun zich daar, buiten het schootsveld van het groot-flankementsvuur, op te houden —, van die dubbele borstwering geen hinder hebben. Zelfs komt het mij voor, dat de strook bosch, geplant achter de gevechtsofstelling, eer de waarneming der schoten in de hand werkt, dan belemmert, vooral wanneer de vijandelijke artillerie eenigszins buitenwaarts van de versterkte positie opstelling kiest, of wel begint zich op het uiteinde der stelling in te schieten. Veilig staat de verdedigende artillerie daar dus geenszins en de veldartillerie van den aanvaller kan haar duchtig bestoken.

Onder dat vuur moet zij, indirect richtende, op de verspreide, gedekt opgestelde mobiele belegeringsbatterijen van den aanvaller vuren!

Mij dunkt, het behoeft geen betoog, dat de aanvaller hier in 't voordeel is, al beschikt wellicht de verdediger over meer vuurmonden.

Ten opzichte van de *veiligheid* van de artillerie-opstelling, veroorloof ik mij nog een vraag. Tegenover artillerievuur is zij niet groot, zooals wij zagen; doch hoe wordt haar toestand, wanneer een infanterie-afdeeling van den aanvaller in het interval is doorgedrongen en zich tegen den vleugel der artilleriepositie keert? Zou een kleine afdeeling, die opstelling met infanterievuur enfileerende, niet een groote uitwerking hebben?

Wanneer wij nu, na de werkzaamheid van de verschillende geschut-opstellingen aan eene beschouwing te hebben onderworpen, het mogelijke verloop van een aanval op een versterkte positie verder nagaan, dan lijdt het geen twijfel of onder bescherming van zijn artillerievuur, is

de infanterie des aanvallers tot dicht bij de positie kunnen naderen, zonder dat zij rechtstreeks door infanterie- en artillerievuur voor den nabijstrijd daarin belemmerd wordt. Alleen zijn het de batterijen O.B., die getracht hebben haar het avanceeren te bemoeilijken. Ik kan evenwel aan dat vuur voor het beoogde doel weinig waarde toekennen. 't Is toch immers indirect gericht veldartillerievuur op zich bewegende troepen, op afstanden van 2500 à 3000 M. en dan door slechts 2 batterijen, terwijl het aantal doelen belangrijk kan zijn! Bovendien kunnen die batterijen O.B. in opdracht hebben, zooals wij reeds opmerkten, om de teruggetrokken- en de groot-flankementsbatterijen te steunen bij een doorbreking van het interval. Bij gelijktijdigen aanval op de positie en de aangrenzende intervallen kan het dus voorkomen, dat die ondersteuningsbatterijen haar vuur moeten verdeelen, waardoor de uitwerking nog meer verminderd wordt.

Wij kunnen dus gerust aannemen, dat de nadering van de aanvallende infanterie zonder noemenswaardige verliezen heeft plaats gehad en dat nu het oogenblik aanbreekt, waarop tot de eigenlijke bestorming zal worden overgegaan. Daarbij kunnen zich in hoofdzaak twee gevallen voordoen. Of de aanvaller zal over de geheele uitgestrektheid van zijn front tot den storm overgaan, of wel enkele gedeelten daarvoor speciaal bestemmen.

In het eerste geval zou dus hier de veldartillerie haar Gkt.-vuur, uit vrees voor het bevuren van eigen troepen, over de geheele omwalling voorwaarts moeten verplaatsen, waardoor het reduit met omgeving nog heviger worden bevuurd en het oprukken van de piketten en reserves naar de omwalling nog meer wordt bemoeilijkt.

De tweede wijze, die wellicht, tengevolge van de toepassing van een gebastionneerd tracé, het meest aanbeveling verdient, geeft aanleiding dat de veldartillerie de bastions, die gelegen zijn nevens die op welker saillant de aanval zal worden beproefd, onder vuur blijft houden en overigens haar vuur voorwaarts verplaatst om het oprukken van ondersteuning zooveel mogelijk te hinderen.

Wanneer nu de verdediger dit tijdstip in de wijziging van het artillerievuur goed onderkent, dan zal voor hem het oogenblik aangebroken zijn, om den wal met infanterie, de flanken met artillerie te bezetten en zijn piketten en reserve-afdeelingen met spoed te doen oprukken. Het te voorschijn halen uit de remises en het in batterij brengen van vuurmonden op die flanken, welke op de aanvalspunten werking hebben, wordt bemoeilijkt, zoo niet onmogelijk gemaakt door het artillerievuur, terwijl de infanterie, die den wal bezet, door de aanvallende infanterie op korte afstanden wordt bevuurd. Bovendien heeft de aarden borstwering, door het voorafgegane vuur, hier en daar ernstig geleden en is het dekkend vermogen er van plaatselijk verminderd. Op en nabij de aanvalspunten heeft de verdedigende infanterie alleen infanterie van den aanvaller tegenover zich, die evenwel die bastions omvat en de facen echarpeert. Aanvankelijk bestaat de infanterie op den wal slechts

uit de wachten, die in de bomvrije gebouwtjes waren opgesteld; de aanvaller is dus dan belangrijk overmachtig; kortere afstanden worden bereikt vóór de versterking van den verdediger — evenwel, zooals wij zagen, vermoedelijk zeer geschokt, na honderden meters over omwoeld terrein en onder hevig artillerievuur te hebben afgelegd — den wal bereikt.

Het komt mij voor, dat onder zulke omstandigheden geen twijfel mogelijk is, of een stormaanval, over de niet stormvrije gracht, heeft veel kans te gelukken. De Schr. neemt dan ook de mogelijkheid aan, dat de beschermingsomwalling in 's vijands handen valt.

Hoe of alsdan de toestand voor den verdediger is, hebben wij bij de nachtelijke aanvallen reeds besproken. Deze is feitelijk nu nog ernstiger, want het artillerievuur blijft aanvankelijk het reduit bestoken, zoodat dit werk, zoo mogelijk, nog meer machteloos ligt tegenover de lange, door vijanden bezette wallen van de beschermingsenceinte.

Wanneer wij nu, in onze combinatie van aanvallen tegen de versterkte positie en de nevenliggende intervallen, nog in herinnering brengen, dat die intervallen gemakkelijk kunnen worden geforceerd en zich dus aan een frontaanval tegen de versterkte positie nog een keelaanval kan paren, terwijl de verdedigende artillerie in dat geval dadelijk in 's vijands handen valt, dan is het duidelijk, dat de voorgeslagen verdedigingsinrichtingen tegen eenen gewelddadigen aanval te eenen male ontoereikend zijn. De fouten in de samenstelling van de verdedigende positie, die tot dit resultaat aanleiding gaven, deelde ik vroeger reeds mee, waarbij nu nog gevoegd kan worden de onvoldoendheid van de gevechtsopstelling der verdedigende artillerie, die, in stede van zeer veilig, in hooge mate onveilig mag genoemd worden.

Na het voorgaande schijnt het mij onnoodig nog *den aanval voet voor voet* te bespreken, zooals door den Schr. wordt verricht. Een dergelijke aanvalswijze geeft weinig aanleiding tot nieuwe gezichtspunten; de stelling kan daartegenover *niet krachtiger* geacht worden. Bovendien wat zou zulks baten? De aanvaller volgt natuurlijk dien weg, die hem het spoedigst en het zekerst tot den val der vesting voert.

In de DERDE en de VIERDE AFDEELING worden, na de spervestingen, die het leeuwendeel van Schr.'s beschouwingen innemen, achtereenvolgens nog de beide andere soorten van versterkingen (blz. 450) besproken, nl. de verdedigingswerken ter bescherming van de hoofdstad en de dekingsversterkingen op enkele punten aan de grenzen.

Bij de eerste, de *hoofdstadversterking*, past de Schr. de denkbeelden van BRIALMONT, in diens „Régions fortifiées” neergelegd, toe en omgeeft hij de stad door eenige geretrancheerde kampen, geheel ingericht op de wijze als de spervestingen, welke in de tweede afdeeling werden beschreven. De kernen van die geretrancheerde kampen liggen op circa 30 KM. van het middelpunt van de hoofdstad. Naar de zijde van die stad zijn de kringvestingen niet geheel gesloten, doch sluiten aldaar aan teruggetrokken versterkte stellingen aan, samengesteld uit *versterkte positiën* en

teruggetrokken batterijen, op de zelfde wijze als bij de spervesting toegepast. Deze teruggetrokken stellingen liggen op eenen kring met een straal van ± 18 KM. uit het middelpunt der stad beschreven. De hoofdstad heeft geen kern-enceinte, om de mogelijke uitbreiding op geen enkele manier in den weg te staan.

De algemeene inrichting heeft dus veel overeenkomst met de wijze waarop thans Parijs versterkt is, en heeft zeker tot het bemoeilijken van een eventueele insluiting haar nut.

Voor de inrichting van de gerebrancheerde kampen en de teruggetrokken stellingen daartusschen in, kiest de Schr. zijn hiervoren besproken versterkte positiën, teruggetrokken batterijen, enz. De hoofdstad, op deze wijze versterkt, zal dus niet meer weerstand bieden tegen eenen stormenderhandschen aanval, dan de spervesting deed, waarvan wij aanval en verdediging uitvoerig hebben beschouwd, zoodat een bespreking hiervan overbodig mag heeten.

De tweede soort, de *dekkingsversterkingen* aan de grenzen, dienen:

- 1°. tot dekking van de mobilisatie en van andere troepenbewegingen;
- 2°. ter verzekering van het bezit van enkele punten, die voor het te nemen offensief noodig zijn; en
- 3°. tot bescherming van belangrijke centra, aan de grenzen gelegen, waarvan een dadelijke verovering door den tegenstander een materieel en moreel noodlottige uitwerking zou hebben.

Volgens den Kolonel DUPOMMIER zijn deze versterkingen alleen in den aanvang van den oorlog noodig en dienen zij niet ter *verdediging* van het land, maar uitsluitend voor de „voorbereiding” daartoe. De verdediging daarvan bedoelt dus slechts een ophouden van de tegenpartij gedurende enkele dagen. Voor het bereiken van het doel, sub 1°. en 2°. genoemd, schijnt dit voldoende; voor het oogmerk sub 3°. is dit, dunkt mij, nog zoo zeker niet. Wel, wanneer men aan zijn voornemen, om offensief op te treden, gevolg kan geven; alsdan kunnen die versterkingen waarschijnlijk dadelijk weder ontruimd worden; maar hoe, wanneer men gedwongen wordt zich tot het defensief te bepalen? In dit geval komen die centra, zoo weinig versterkt als zij zijn, natuurlijk spoedig den vijand in handen en wordt het noodlottig effect al dadelijk verkregen.

De dekkingsversterkingen beoogen geenszins het op afstand houden van de tegenpartij; alleen slechts moeten zij een beletsel zijn om door te dringen; zij hebben alzoo geen ruim uitzicht noodig, slechts zooveel als voor de eigen verdediging vereischt wordt. Natuurlijk past de Schr. voor de stormvrijheid dier werken weer de bekleede escarpes en het gebastionneerde stelsel met flankement van den open wal toe.

Ik heb hiervoren reeds aangetoond, dat op een stormvrijheid, door die middelen verkregen, niet te rekenen valt; bij deze versterking is dit dus eveneens van toepassing. De werken, die laag en weinig zichtbaar moeten zijn, volgens den Schr., worden verder nog voorzien van eenig geschut onder koepels of in kazematten, ten einde het gebruik van verschillende accessen of overgangen over rivieren, enz., aan de

tegenpartij te ontzeggen, doch uitsluitend door flank- of door reversvuur. Bij een doorgaande linie, of wel bij de versterking van de centra, worden aan deze werken, die op onderlinge afstanden van circa 6 KM. liggen, weder teruggetrokken batterijen, ditmaal met veldgeschut bewapend, toegevoegd.

Deze stelling gelijkt dus veel op die bij een spervesting aangetroffen; alleen wordt de gevechtsofstelling voor de artillerie gemist, zooals de Schr. zelf aangeeft.

De gebreken aan deze inrichting verbonden zijn alzoo ongeveer dezelfde, als die wij vroeger bij de spervesting opsomden.

Of een dergelijke stelling het gedurende eenige dagen tegenover een overmachtige tegenpartij zal uithouden, hangt geheel af van de stoutmoedigheid, waarmede deze den aanval onderneemt. Een *krachtige* weerstand verleent zoo'n stelling zeer zeker niet.

Het zal wel onnoodig geacht worden aan het vorenstaande nog een uitgebreid besluit toe te voegen. Zooals ik in den aanvang van dit opstel reeds te kennen gaf, kan ik met dit nieuwe bevestigingssysteem geen instemming betuigen, daarvoor zijn de daaraan klevende gebreken, hiervoren aangetoond, te groot.

Herinneringen uit mijne militaire loopbaan.

(Vervolg van blz. 662.)

MEESTER-CORNELIS IN 1869.

Na terugkomst van Bali bleef ik tot April 1870, betrekkelijk rustig, bij het 11^e Bataljon te Meester-Cornelis, daar alleen gedurende de eerste helft van 1869 eenige rustverstoringen en spanning te Batavia en omstreken heerschten.

In den voormiddag van Zaterdag, 3 April 1869, zaten de officieren van het 11^e Bataljon rustig in de wetenschappelijke vereeniging, toen om ruim 11 uur de plaatselijke adjudant plotseling, met ontsteld gelaat, kwam binnenstormen en in weinige woorden mededeelde, dat te Bekassi de assistent-resident, de schout en eenige politie-oppassers waren vermoord, aldaar werd geplunderd en gebrand en het 11^e Bataljon onverwijd derwaarts moest oprukken, terwijl twee pelotons cavalerie uit Weltevreden aan de colonne zouden worden toegevoegd.

Hoewel alle officieren in de kazerne waren en onze woningen zich in de onmiddellijke nabijheid bevonden, gaf het toch nog een heên en weêr draven van belang vóór de troep en ook wij geheel in orde en van alles voorzien waren. Munitie en vivres moesten worden medegenomen, voertuigen gerequireerd, enz.

Vóór 12 uur zette het 11^e Bataljon zich in beweging op den witgeblakerden weg, zonder eenige schaduw, bij eene hitte van meer dan 100°.

De cavalerie en de 2^e compagnie, onder bevel van den Kapitein STOECKER, vormden de voorhoede.

Sedert weken was ik lijdende aan hetgeen in Indië zoo menigwerf „overvloed van gezondheid” wordt genoemd en in het bezit van een aantal steenpuisten, meermalen in belangrijke hoeveelheid te gelijk; ik was zelfs genoodzaakt geweest hierdoor een paar dagen te huis te blijven en had mij in den morgen van dienzelfden Zaterdag wederom hersteld gemeld, omdat ik het in huis niet langer kon uithouden; de plaag was echter geenszins geweken en ik was uiterst pijnlijk.

Onder alle beslommeringen had ik niets gevoeld en aan geen pijn gedacht; natuurlijk bleef ik doof voor den welgemeenden raad, om te huis te blijven, van mijn Kapitein, den braven en ridderlijken J. J. W. E. VERSTEGE, en stapte ik moedig voort aan het hoofd van mijn peloton.

Het zou niet lang duren.

Reeds spoedig gevoelde ik mij zoo onlekker, dat ik geen woord kon

zeggen; 't was of ik volgepompt werd; al hooger en, hooger steeg het en nog waren wij niet tot het einde der Chineesche wijk van Meester-Cornelis gekomen, of ik stortte, als een steen, machteloos en bewusteloos tegen den grond. In eene Chineesche woning gedragen, kwam ik spoedig tot bewustzijn, doch kon niets gebruiken, niet zitten noch op een baleh-baleh liggen; eerst toen ik mij geheel had uitgestrekt op de koele roode vloertegels kwam ik tot herademing en tot het besef van mijn toestand. Ik dronk een weinig thee en mijn eerste roep was om een karretje. Dwaas als ik was, wilde en moest ik den troep achterna, daarvan kon niemand mij terughouden. Gelukkig duurde mijn tocht in de richting Bekassi slechts kort; spoedig kwam ik het gros van het bataljon op zijn terugtocht naar Meester-Cornelis tegen en weldra lag ik rustig in mijn bed, het meest verstandige wat ik, in de gegeven omstandigheden, kon doen. Maandag d. a. v. trok ik echter reeds op wacht.

De veelbesproken zaken te Bekassi, die destijds bepaaldelijk een paniek veroorzaakten in de residentie Batavia, hadden zich volgender wijze toegedragen.

Bekassi, ruim 9 paal oostwaarts van Meester-Cornelis aan den grooten weg naar Krawang gelegen, stond sedert langen tijd in kwaden reuk als verzamelpplaats van slecht volk.

Een tot den Islam bekeerde Chinees, BAPA BEIRA, had aldaar groote bezittingen en veel invloed, dien hij ten zeerste misbruikte. Hij pleegde allerlei knevelarijen, liet, zooals het verhaal ging, door vermomde trawanten de reizigers, zelfs op de groote wegen, uitplunderen en hunne karbouwen wegvoeren naar verborgen kralen in de nabijheid van het zeestrand, en deze voortdurend door gewapende dienaren bewaken.

De gisting, hierdoor veroorzaakt, loste zich op in bloedige wraakneming tegen BAPA BEIRA, ook tegen den schout van Bekassi, die, volgens de toen loopende geruchten, voor wier waarheid ik niet kan instaan, het kwaad oogluikend zou hebben toegelaten.

Het civiel-bestuur der afdeeling Meester-Cornelis, waartoe Bekassi behoort, schijnt wel eenigszins op de hoogte der gisting te zijn geweest, doch de assistent-resident, een driftig en voortvarend man, meende, door persoonlijke tusschenkomst, den opstand te kunnen bezweren. Hij raadpleegde uitsluitend zijn persoonlijken moed, vroeg geenerlei hulp en begaf zich, niettegenstaande hij ernstig gewaarschuwd schijnt te zijn geweest, slechts van den schout en eenige politie-oppassers vergezeld naar Bekassi en verder naar Tamboen, waar BAPA BEIRA woonde. Hij en de zijne waren gewapend.

Het doel was eenige geschillen uit den weg te ruimen.

Nauwelijks bevond de assistent-resident zich in de woning van BAPA BEIRA, of eenige honderden gewapende Inlanders kwamen met muziek en tandakkende opdagen, omringden het huis en eischten de uitlevering van den gehaten bloedzuiger.

De assistent-resident sommeerde de bende herhaaldelijk om uiteen te gaan en had, toen daaraan geen gevolg werd gegeven, de groote on-

voorzichtigheid zijn achterlaadbuks eenige malen op de menigte af te vuren, terwijl hij ook door zijne ondergeschikten het vuur deed openen. Wel vielen eenige oproermakers, doch spoedig was de woning en de omgeving van alle zijden in brand gestoken, en moest de eerste ont-ruimd worden.

De assistent-resident werd op het erf gevonden, gedood door één breede wond in de borst; de schout en eenige oppassers ontvingen talrijke verwondingen en waren doorgemarteld; slechts twee oppassers waren ontkomen en hadden in allerijl de droeve tijding overgebracht.

BAPA BEIRA zelf was ontkomen; zijn zoon kreeg wel een twaalf-tal wonden, doch bleef in leven.

Alles in den omtrek was vernield en verbrand en dagen na het gebeurde smeulden nog de talrijke, welvoorzienere rijstschuren.

Onmiddellijk nadat het voorgevallene te Meester-Cornelis bekend was geworden, werden de noodige bevelen gegeven om het kwaad te stuiten.

Tengevolge van meerdere alarmeerende geruchten omtrent een voor-genomen afloopen van Meester-Cornelis ter bevrijding van zich aldaar in de gevangenis bevindende bewoners van Bekassi, werd het 11^e Ba-taljon teruggeroepen en bepaald dat alleen de voorhoede naar Bekassi zou doorgaan.

De verschillende toegangen tot Meester-Cornelis, de gevangenis, enz., werden door sterke wachten, onder bevel van officieren, bezet en bewaakt.

De tocht naar Bekassi mag als een voorbeeld van een goed geslaagden geforceerden marsch en doeltreffende manoeuvre worden genoemd. Dienzelfden avond, vóór 10 uur, kwam de colonne STOECKER te Bekassi aan met 163 gevangenen, die, zonder bloedvergieten, door eene uit-stekend uitgevoerde omtrekkende beweging, onschadelijk waren gemaakt; de troep had hiertoe bovendien meer dan 20 paal afgelegd.

De resident van Batavia had den tocht voor een groot gedeelte medegemaakt. De opstand was in zijn geboorte gesmoord. Wel liepen in den beginne allerlei geruchten, o. m. dat Depok, waar eene stichting van tot het Christendom bekeerde Inlanders bestaat, zou worden afge-loopen, tengevolge waarvan onverwacht des nachts eene Europeesche compagnie van het 11^e Bataljon, in karretjes, derwaarts werd vervoerd, doch feitelijk verzet werd verder nergens waargenomen, terwijl voort-durende patrouillegang ons spoedig de zekerheid verschafte, dat alle belhamels zich in verzekerde bewaring bevonden.

Dat er bepaaldelijk een paniek bestaan heeft onder de landheeren van den omtrek bleek ten duidlijkste door de vlucht van vele families naar Batavia en het bespreken van plaats op de ter reede liggende schepen ingeval van herhaalden opstand. Veelvuldig werd bij ons, te Meester-Cornelis, aangereden en hulp en raad gevraagd.

De regeering trachtte wel door allerlei geruststellende verklaringen het vertrouwen te doen herleven, doch nam intusschen maatregelen, die niet pleitten voor haar vertrouwen in rustige rust.

Gedurende het proces, dat maanden duurde, bleef eene compagnie

van het 11^e Bataljon en eenige cavalerie te Bekassi en bij de uitvoering van het vonnis aldaar, het ophangen van elf hoofdschuldigen, werd een belangrijk militair vertoon noodig geacht. Een groot aantal der rustverstoorders werd tot dwangarbeid veroordeeld.

Weken lang waren de troepen in de garnizoenen Weltevreden en Meester-Cornelis geconsigneerd; gedurende de eerste tijden bleef te Meester-Cornelis zelfs een gedeelte voortdurend onder de wapens.

Wij ondervonden hierdoor vele belemmeringen en niet dan met groote moeite kon ik vergunning krijgen om de eerste-steen-legging van het monument voor JAN PIETERSZON KOEN op het Waterlooplein te Weltevreden te mogen bijwonen; ook toen waren uitgebreide voorzorgsmaatregelen genomen.

Deze plechtigheid was voor mij een belangwekkend schouwspel; niet alleen waren de Gouverneur-Generaal en alle grootwaardigheidsbekleeders daarbij in vol ornaat tegenwoordig, doch ook MANGKOE-NEGORO en vele Inlandsche vorsten en grooten; de feestrede werd uitgesproken door Dr. DE ROO, later Directeur van Financiën, terwijl een gemengd koor, onder leiding van den kapelmeester der stafmuziek MARKUS, eene toepasselijke cantate voordroeg. Eene goed geslaagde photographie, thans nog in mijn bezit, vertoont duidelijk menig jarenlang te Batavia bekende persoonlijkheid en heeft te meer waarde, omdat zeer vele van hen reeds tot hunne vadersen zijn verzameld.

Gedurende mijn verblijf te Batavia en te Meester-Cornelis ontving ik zeer vele indrukken van allerlei aard omtrent maatschappelijke toestanden, verblijf in kazernen, societeiten, hospitalen, cantines, passars, opiumkitten, enz., enz., die min of meer uitvoerig werden opgeteekend en later wellicht zullen worden medegedeeld.

Het verblijf te Bekassi was voor onze officieren en minderen zeer aangenaam; vooral gedurende de eerste weken werden zij overladen met toezendingen van dranken en provisiën van de fijnste soorten; wij gingen er nu en dan heen en werden als vorsten ontvangen.

Uit die dagen herinner ik mij een bezoek aan Pondok-Gedeh, een groot landgoed van een Chineesch hoofd te Batavia, heerlijk gelegen op eenige palen afstand van Bekassi.

Wij (vier luitenants van het 11^e Bataljon) hadden daartoe eene uitnoodiging ontvangen voor de Pinksterdagen; wij hebben er ons uitstekend vermaakt en van daaruit nog een tocht naar Bekassi gemaakt.

Het landgoed Pondok-Gedeh, dat vroeger zeker in Europeesche handen was geweest, had een groot en heerlijk koel huis met breede gaanderijen, biljartkamer, enz.; wij kregen ieder een eigen kamer, den geheelen dag door stonden rijtuigen en paarden te onzer beschikking en tal van keurige Europeesche en Inlandsche gerechten, koele dranken en goeden wijn werden ons voorgediend; wij zagen onzen gastheer uitsluitend aan tafel en hij liet ons onbeperkte vrijheid.

• Wat wij buiten het huis zagen was heel wat anders, en vormde een schrille tegenstelling met de weelde en den overvloed daarbinnen.

Eene verarmde bevolking, zich krommende onder het juk van den meedoogenloozen langstaartigen meester!

Ik wil hopen, dat men mij niet voor een ondankbaren gast zal uitkrijten, als ik, na dertig jaren, neêrschrijf wat ik toen zag.

De Chineesche landheeren van dien tijd wisten uitstekend te speculeeren op de hartstochten en gebreken van den Inlander; had deze geld noodig — de Chinees schoot het hem voor, al wist hij ook dat het bijna onmiddellijk verdubbeld, in opium omgezet of op andere onzedelijke wijze verbruikt zou zijn. Door uitstallingen van veelkleurige en zeer in den smaak vallende kleedingstoffen en sieraden wist hij de oogen der mannen, en niet minder die der vrouwen te verblinden; het begeerde werd op crediet geleverd, doch langzamerhand geraakten alle omwonenden in de macht van den geldwolf, die wel zoo genadig wilde zijn, handenarbeid aan te nemen tot delging van schulden en zelfs zijne arbeiders, tegen betaling, wilde voeden en daartoe niet altijd de uitgezochteste spijzen koos. Was de man nog vrij en had hij een uiterst gering loon verdiend, dan werden geene middelen tot verleiding ongebruikt gelaten, o. a. feesten gegeven, waarop de vrouwen zich in keurig gewaad wenschten te vertoonen. De uitstallingen waren daartoe een prikkel te meer. De verleiding was te groot, spoedig zat de man in het krijt, en werd nimmer weder losgelaten, daar altijd dóór middelen werden bedacht en gevonden om het slachtoffer opnieuw te binden, als het dreigde te ontglippen.

Met innige aandoening zag ik, tijdens mijn verblijf te Pondok-Gedeh, de vermagerde arbeiders hun sober maal (wat roode rijst met een enkelen lombok) uit handen der Chineezen ontvangen en, weggaande, opeten uit hun van stroo gevlochten hoofddeksel.

Die arme drommels waren slaven in de volle beteekenis van het woord, en toch wist en wenschte het meerendeel hunner niet beter en kromde den nek zonder morren en met de grootste gelatenheid onder het juk zijner overheerschers!

Zouden die toestanden van voor dertig jaren ook thans nog mogelijk zijn?

PALEMBANG 1870—'72.

In April 1870 werd ik overgeplaatst bij het Garnizoens-Bataljon van Palembang.

In mijne aantekeningen van dien tijd vind ik het volgende omtrent deze landstreek.

De residentie Palembang is gelegen tusschen 118° en 120° O.L. en 1° tot 5° Z.Br., beslaat eene oppervlakte van ongeveer 2560 □ geografische mijlen en had in 1870, buiten het garnizoen, in ronde cijfers eene bevolking van 200 Europeanen, bijna een half millioen Inlanders, 3600 Chineezen en 2000 Arabieren.

Het gezag werd uitgeoefend door een resident, bijgestaan door drie assistent-residenten en negentien controleurs en ambtenaren ter beschikking.

De zeven afdeelingen, waarin de residentie was verdeeld, werden door assistent-residenten en controleurs bestuurd, en droegen bijna alle de namen der groote stroomen, waaraan Palembang bijzonder rijk is.

In het rijk van Djambi, sedert 1858 door een tractaat aan het Nederlandsch gezag onderworpen en bij de residentie Palembang gevoegd, lag eene bezetting van eene compagnie infanterie; de Kapitein-Commandant was tevens politiek agent bij den Sultan.

De verschillende afdeelingen werden in districten (marga's) verdeeld. Het onmiddellijk bestuur dezer marga's was in handen van Inlandsche hoofden (pasirah's), door de bevolking gekozen. Deze pasirah's waren gouvernements-ambtenaren, toenmaals zonder bezoldiging, doch gerechtigd tot het doen van sommige heffingen; zij hadden den titel van adipatti, bij uitzondering en als belooning voor langdurigen goeden dienst dien van pangéran.

De mindere hoofden, die als tweede in de marga's of als eerste, tweede of derde doeson- (kampong- of désa-)hoofden optraden, droegen de namen van prowatin, krio en pengôwah. Alle waren kenbaar aan hun hoofddekseel, ronde gevlochten mutsjes, die naarmate van hun rang, geheel of gedeeltelijk met goud doorweven waren. De pasirah's voerden bovendien, als teeken hunner waardigheid, den grooten rottan-stok met zilveren knop, van het Nederlandsch wapen voorzien.

In de residentie was het landrentestelsel ingevoerd, een soort van hoofdelijke omslag, waarvan jaarlijks het bedrag door den resident werd vastgesteld, na goedkeuring der hooge regeering.

De heerendiensten werden, bijna zonder uitzondering, betaald; zij bestonden in het overbrengen, zoowel te land als te water, van civiele en militaire reizigers en goederen, zoomede van de post — het onderhouden der wegen — den dienst als bewaker (kemit) op de groote wegen en de rivierovergangen, bij de woningen van civiele ambtenaren, bewaarplaatsen der kassen en gevangenissen — indien daartoe geene pradjoeirts (gewapende politiedienaren) werden gebezigd.

In Palembang werd recht gesproken door eene afzonderlijke rechtbank van burgerlijke- en lijfstraffelijke rechtspleging, waarvan de resident voorzitter was en die verder bestond uit acht Inlandsche hoofden, waarvan twee Chineezen, een Inlandsche officier van justitie (djaksa), een 1ste en een 2de hoofdpriester en een griffier (Europeesch rechtsgeleerde, tevens auditeur-militair); een Inlandsche deurwaarder was aan deze rechtbank toegevoegd.

In de afdeelingen geschiedde de rechtsbedeeling door rapat's, samengesteld uit de pasirah's onder leiding der civiele ambtenaren, overeenkomstig de oude adat's (plaatselijke gebruiken); de geslagen vonnissen moesten echter aan de goedkeuring van den resident worden onderworpen.

De militaire bezetting, waarbij in 1871 die van Benkoelen ter sterkte van eene compagnie infanterie en een detachement vesting-artillerie werd aangetrokken, bestond uit het Garnizoens-Bataljon van Palembang,

eene compagnie garnizoens-artillerie en een detachement genie-werklieden; zij was verdeeld over een achttal garnizoenen. Een Majoor voerde meer bepaald het bevel in de Palembangsche-Bovenlanden. De compagnieën aldaar waren gemengde (Europeanen en Inlanders) ter sterkte van 165 man. Het totaal der troepen beliep \pm 1500 man onder bevel van een Luitenant-Kolonel.

Ter hoofdplaats was het garnizoen gelegerd in steenen gebouwen binnen den door een zwaren en hoogen steenen muur omgeven kraton (vroegere verblijfplaats der Sultans), ook te Tebing-Tinggi bevond zich een hecht steenen fort; op de andere plaatsen bestonden aarden redoutes of open kampementen.

Palembang was reeds voor eeuwen een machtig rijk. De Sultan, die zijn verblijf hield in den versterkten kraton ter hoofdplaats, gebood niet alleen over het grootste gedeelte der tegenwoordige residentie, maar ook de eilanden Banka en Biliton waren aan hem cijnbaar.

Gedurende den bloeitijd van het groote rijk van Mataram had ook Palembang daarvoor moeten bukken en een aanzienlijk aantal Javanen zich in de Palembangsche Benedenlanden gevestigd; de latere bevolking aldaar, ook de Sultans-familie, mag, als een gevolg daarvan, gemengd Maleisch-Javaansch worden genoemd. De fijne trekken van den Javaan zijn duidelijk zichtbaar bij de Palembangsche bevolking. De bewoners der Bovenlanden zijn van zuiver Battaksch ras. Hunne geheel schijnbare onderwerping uitte zich in het telken jare zenden van een gezantschap naar Palembang, tot het aanbieden van geschenken aan den Sultan en in het toelaten der Palembangsche en Javaansche handelaren in hunne landstreken; van deze leerden zij het aanleggen van sawah's (natte rijstvelden).

De zuiver Palembangsche bevolking, waarvan een aanzienlijk gedeelte zich te recht of ten onrechte uit koninklijk bloed gesproten rekent en het praedicaat Raden Mas voor zijn naam stelt, is zeer hooghartig, doch geheel verarmd; de zoogenaamde adellijken werken alleen uit broodsgebrek en dan nog uitsluitend binnenshuis; hun arbeid mag fraai, smaak- en kunstvol genoemd worden.

Het Palembangsche lakwerk, op meubels en nagmaakte vruchten, enz., toegepast, is zeer gezocht, evenals het snijwerk in hout, ivoor en vischtand en munt uit door zuivere bewerking; ook de Palembangsche wapenen, zoowel krissen, klewangs als geweren, genoten een welverdienden goeden naam.

De Palembangsche vrouwen vervaardigen de zeer gewilde, met goud doorweven sarongs, de schoonste en kostbaarste van den archipel; in borduurwerken worden zij niet overtroffen. Deze vrouwen zijn over het algemeen blank en schoon van gelaat en vormen; veelvuldig krijgt men hen echter niet te zien, want zij sluieren zich het gelaat of tooien zich met groote gevlochten hoeden, die zij, bij nadering van een blanke, zoodanig weten te draaien en te wenden, dat deze gewoonlijk zelfs geen tipje van neus of kin te zien krijgt.

De bovenlandsche vrouwen, die van enkele districten uitgezonderd, verschillen geheel van hunne benedenlandsche zusters; zwaar en grof gebouwd, bruin van kleur, missen zij slankheid van gestalte en sierlijkheid van beweging. Veelvuldig verrichten zij den veldarbeid en brengen de producten rond; terwijl de heer der schepping op zijn gemak zit te rooken en met zijn vechthaan speelt, laat hij zijne vrouw werken in en buiten zijne woning, gebruikt haar als werk- en lastdier. In tegenstelling met de Palembangse vrouw, die zich bijna geheel onzichtbaar maakt, gebruikt de bovenlandsche of Oeloe-vrouw gewoonlijk slechts twee zeer eenvoudige kleedingstukken; een smalle sarong om de lendenen, die niet verder dan de knie reikt, en een soort slendang, die de borst gedeeltelijk bedekt en onder de armen wordt bevestigd; onderbeen, schouders en armen blijven steeds naakt.

Toch is het opmerkelijk, dat de zedelijkheid in de Bovenlanden op hooger peil staat dan in Palembang; terwijl het veelvuldig voorkomt, dat Palembangse vrouwen als huishoudsters bij ambtenaren en officieren of in de kazernen worden aangetroffen, behoort het tot de zeer hooge uitzonderingen dat Oeloe-meisjes daartoe besluiten. Gedurende mijn verblijf in de residentie zag ik slechts één enkele bovenlandsche vrouw in de door mij bezochte kazernen, en deze was nog gedurende den oorlog in de Pasoumah-landen als aankomend meisje in een verlaten en half verwoesten doeson gevonden.

In de zeer boschrijke landstreek tusschen de Moesi en de Djambi, waar zich de prachtigste maagdelijke wouden moeten bevinden, vol ijzerhout en andere kostbare soorten, leefde een stam, die nog bijna geheel verwilderd mocht heeten, die der Koeboe's. Deze Koeboe's waren menschenschuw en vertoonden zich niet dan tegen hun wil in bewoonde oorden; zij dreven ruilhandel op eigenaardige wijze door de voortbrengselen van hun land, in hoofdzaak hars, gutta, neushoorn, enz., op bepaalde plaatsen neêr te leggen en hiervoor in plaats te vinden kleedingstoffen, levensmiddelen, enz., inzonderheid vuurwapens en munitie. De Palembangse handelaren schenen goede zaken met dezen ruilhandel te doen.

De hoofdvoortbrengselen der residentie Palembang waren rottan, hars, gutta, kapas en koffie; in de Bovenlanden en meer bepaald op de uitgestrekte Pasoumah-hoogvlakte, groeien alle Europeesche groenten welig, de aldaar geteelde aardappel is uitstekend van smaak; voorzeker zal thans, nu de afvoerwegen aanmerkelijk verbeterd zijn, deze vlakte de voorraadschuur van Palembang zijn geworden.

Meer en meer wordt Palembang bekend, niet alleen door de niet-onbelangrijke hoeveelheid goud dáár gevonden, maar ook inzonderheid door de schatten aan petroleum, die de bodem schijnt te bevatten. Palembang is rijk aan groote en prachtige stroomen; zij vormen de hoofd-vervoerwegen, doch zijn in de bovenlanden weinig of niet bevaarbaar en op verschillende plaatsen aldaar in den rotsachtigen bodem zeer scherp ingesneden.

De landwegen waren toen van weinig beteekenis en alleen te paard, en dan menigwerf niet zónder gevaar, en te voet begaanbaar. In de Bovenlanden worden alle goederen, zooveel mogelijk in éénmansvrachten verpakt, op den rug gedragen in stevige manden van boomschors (kepeks); de draagband, mede van boomschors, loopt over het voorhoofd; deze ons zoo moeilijk toeschijnende draagwijze wordt door de Bovenlanders zeer gemakkelijk gevonden.

Thans is niet alleen een stoomboot-dienst op Moesi en Lamatang tot stand gekomen, maar zijn bovendien de landwegen zoodanig verbeterd, dat het gebruik van lichte voertuigen op de groote heerbanen niet is uitgesloten.

De verheffing van den bodem van Oost naar West in de residentie Palembang is zeer aanzienlijk. Van de lage oostelijke landen, waar zelfs een gedeelte der bevolking in drijvende woningen huist, stijgt men geleidelijk naar de Bovenlanden, die een twintigtal palen ten oosten van Lahat rekenen te beginnen, en over de hoogvlakte van de Pasoumah (± 1300 M.) naar het Barivan-gebergte, waarvan de hoogste toppen in het Palembang-sche, de Korintji en de Dempo, eene hoogte van 3700 en ± 3200 M. bereiken. Als een gevolg hiervan verschilt ook de temperatuur aanmerkelijk; ter hoofdplaats is het snikheet, in de Bovenlanden zoo koel, dat men aldaar zich, zelfs gedurende de middaguren, aangenaam in de buitenlucht kan bewegen, des avonds goed moet kleeden en met graagte warme dranken gebruikt.

Onze aanrakingen met Palembang en Djambi zijn lang niet altijd van vriendschappelijken aard geweest; zoowel in de Beneden- als in de Bovenlanden is menig bloedig drama afgespeeld en niet dan met de wapens in de hand hebben wij ons het ongestoord bezit van dit gedeelte van Sumatra kunnen verzekeren.

De eerste handelsbetrekkingen met Palembang moeten, onder het bestuur van den Gouverneur-Generaal VAN DIEMEN, ongeveer 1640 zijn aangeknóopt, op verzoek van den Sultan; zij leidden tot het oprichten eener versterkte factorij en het sluiten van een handelsverdrag.

In 1658, onder het bestuur van den Gouverneur-Generaal MAETSUIJKER, werden de Nederlandsche schepen „Wachter” en „Jacatra” door de inboorlingen afgeloopen en alle opvarenden vermoord. De tuchtiging voor deze euveldaad had plaats in November 1659 door JAN VAN DER LAAN met dertien schepen. Na hevigen strijd werd de kraton genomen, en daarna kwam een nieuw, voor ons zeer voordeelig, handelsverdrag tot stand, waarbij wij het monopolie tot opkopen van zwarte peper en Banka-tin verkregen.

Dit monopolie gaf aanleiding tot menigvuldige verwickelingen van ondergeschikten aard, als in 1748, 1763 en in 1791, toen de Commandeur STARING met twee oorlogsfregatten Palembang bezocht en de voldoening afdwong der achterstallige gelden, die de Sultan aan de Oost-Indische Compagnie schuldig was.

De derde Palembangsche expeditie had plaats gedurende het Engelsch tusschenbestuur.

Nadat de Engelschen onder RAFFLES in 1811 meester in onze Oost-Indische Kolonies waren geworden, zonden zij eene commissie naar Palembang, om den Sultan van den veranderden staat van zaken kennis te geven en hem aan het verstand te brengen, dat zij in alle rechten van het Nederlandsch bestuur wenschten te treden.

De Sultan MACHMOED BADAR OEDIN, in het geheim door de Engelschen gesteund, wist de Hollandsche bezetting, sterk 24 Europeanen en 63 Javanen, op slinksche wijze tot den terugtocht te dwingen en liet daarna de beide transportschepen, waarop deze, met vrouwen en kinderen, naar Java zouden terugkeeren, op de Moesi verraderlijk overvallen en uitmoorden; toen hij zich daarna onafhankelijk verklaarde en ook van de Engelschen niets weten wilde, waren deze wel verplicht hun macht te toonen.

Eene expeditie onder Kolonel GELLESPIE werd naar Palembang gezonden, de hoofdplaats genomen, de Sultan op de vlucht gejaagd en vervallen verklaard, waarna diens broeder ACHMAT NAYAM OEDIN, als vasal van Engeland met de regeering werd belast en, tegen eene jaarlijksche tegemoetkoming, Banka en Biliton geheel aan Engeland moest afstaan. De resident, door de Engelschen benoemd, knoopte wederom onderhandelingen met den verdreven Sultan aan en plaatste hem zelfs, met goedvinden van zijn broeder, in 1813 wederom op den troon.

RAFFLES keurde deze handelwijze af, ontsloeg den resident, herstelde ACHMAT NAYAM OEDIN in de regeering en loste de tegemoetkoming in. Men beging de onhandigheid MACHMOED BADAR OEDIN te Palembang te laten; deze rustte niet vóór hij zich wederom voldoende aanhang had verzekerd, waartoe de teruggave der Koloniën aan Nederland gereede aanleiding gaf.

Toen kort na die overgave andermaal de strijd tusschen de broeders ontvlamde, werd MUNTINGHE, als regeerings-commissaris, naar Palembang gezonden; deze bewerkte, dat de Bovenlanden, grenzende aan Benkoelen, dat aan de Engelschen was gebleven, geheel in ons bezit kwamen, terwijl de overige streken onder de beide broeders werden verdeeld.

Lang zou de rust niet duren, daar RAFFLES, tot gouverneur van Benkoelen benoemd, zijn invloed in het Palembangsche deed gelden, den jongen Sultan steunde en hem trachtte te beduiden, dat, door den afstand van Banka en Biliton aan Nederland, dit rijk alle rechten op Palembang had prijs gegeven.

Hoewel hun vlag voor korten tijd van den kraton te Palembang woei, werd verdere krachtdadige inmenging der Engelschen belet, de jonge Sultan afgezet en MACHMOED BADAR OEDIN wederom geheel in het gezag hersteld.

Spoedig kwam deze echter zijne verplichtingen tegenover het Nederlandsch gouvernement niet na en zelfs in openbaar verzet; hij bestormde ons door 500 man bezet fort en, al werd deze aanval ook afgeslagen

en de kraton door onze marine beschoten, gebrek aan levensmiddelen en munitie dwong onze troepen tot inschepping en wijken naar Banka.

Een vierde expeditie naar Palembang kon niet uitblijven; zij vertrok op den 22^{en} Augustus 1819 van Batavia onder bevel van den Schout-bij-nacht WOLTERBEEK en bestond uit vier oorlogsbodems en drie transportschepen tot het overbrengen van \pm 1500 man (infanterie, artillerie en pioniers).

Zonder eenig voordeel te hebben kunnen behalen en na zware verliezen te hebben geleden, moest deze expeditie terugkeeren; zij had het hoofd gestooten tegen de doelmatig aangelegde en zeer krachtig verdedigde rivierversperringen in de Moesi, de straat van Gombora en de Peladjoe-rivier, door zware batterijen beschermd, en het object, de hoofdplaats Palembang, niet kunnen bereiken.

De hierdoor geboren overmoed des vijands sloeg zelfs op Banka over en maakte eene tuchtiging aldaar noodzakelijk.

Eerst ruim 1 $\frac{1}{2}$ jaar na dezen terugtocht kon eene vijfde, tevens laatste en beslissende, expeditie tegen Palembang worden afgezonden. Zij bestond uit niet minder dan 119 groote en kleinere oorlogsbodems, bemand met ruim 2800 zeelieden en van 414 stukken geschut voorzien, 16 transport- en vivres-schepen, bijna 1700 man infanterie, artillerie en genietroepen, waaronder slechts ruim 100 inlanders, 18 veldstukken en stond onder het opperbevel van den Commandant van het Indische leger, Generaal-majoor MERKUS DE KOCK.

De jongere sultan, ACHMAT NALJAM OEDIN had intusschen te Buitenzorg vergiffenis gevraagd en verkregen; hij zou de expeditie volgen en had de toezegging ontvangen, dat zijn oudste zoon tot Sultan zou worden verheven, evenwel als leenman van het Nederlandsch-Indische gouvernement.

Aanvankelijk was de tocht niet voorspoedig; twee schepen strandden op de Duizend-eilanden, meer dan honderd man stierven aan cholera, in de beneden-Moesi (Soensang) raakten aanhoudend schepen aan den grond en de eerste algemeene aanval (21 Juni), zoowel te land als op de rivier, werd afgeslagen, nadat wij aanzienlijke verliezen (150 dooden en gewonden) en aanmerkelijke materiële schade hadden geleden.

Op 24 Juni werd de geleden nederlaag schitterend gewroken en gelukte het ons alle versterkingen des vijands te bemachtigen.

Na deze overwinning was het lot van Palembang beslist; spoedig werd de kraton genomen en eindigde deze glorierijke vijfde Palembangse expeditie met de afzetting van den ouderen Sultan en diens verbanning naar Banda.

De oudste zoon van den jongeren Sultan beklom den troon, doch kwam geheel onder toezicht van den door de Nederlandsche regeering benoemden resident, Luitenant-Kolonel KEER, terwijl onze troepen den kraton bezetten.

In 1824 hadden wederom oproerige bewegingen plaats, die echter zonder veel inspanning werden bedwongen en in 1825 leidden tot de geheele inlijving van Palembang, dat voortaan als residentie werd

aangemerkt. Hoewel het na dien tijd nimmer volkomen rustig in de residentie Palembang is geweest en ter hoofdplaats, zelfs nog onder het bestuur van den resident LAGING-TOBIAS, een belangrijk komplot ontdekt, doch gelukkig in de geboorte gesmoord werd, kwam bepaald openlijk verzet, na 1825, alleen voor in de Bovenlanden en Djambi.

De beide expedities naar Djambi, in 1833 onder bevel van MICHIELS, destijds Luitenant-Kolonel, en in 1858 onder dat van den Majoor VAN LANGEN, leidden tot het tractaat van 1835 en het eindigen van Djambi's onafhankelijkheid; het rijk werd bij de residentie van Palembang ingelijfd. Later, meer in het bijzonder in 1885, hadden in Djambi herhaalde woelingen van min of meer uitgebreiden omvang plaats en ook thans schijnt eene gewapende tusschenkomst in de Djambische zaken op handen.

De Palembangsche bovenlanden waren gedurende een lange reeks van jaren het tooneel der krijgsbedrijven van het Nederlandsch Indische leger; een zeer belangrijk gedeelte der Indische krijgsgeschiedenis werd daar afgespeeld. De verandering van bestuur in Palembang na de 5e expeditie had zich in de uitgestrekte Bovenlanden belangrijk doen gevoelen; het op dwang en afpersing steunende Sultans-bestuur werd opgeheven en, door onze inmenging, een op rechtvaardigheid gegrond beheer ingevoerd, waarvoor de bevolking echter nog niet rijp was; bovendien bleek ons gezag in den beginne zoo weinig krachtig, dat de bevolking, door haar vroegere uitzuigers opgezweept, zich ongestraft kon verzetten, en zelfs strooptochten deed tot in de omgeving van de hoofdplaats.

In 1829 moest tot het oprichten eener eerste post, Lahat, aan de grens der Bovenlanden, worden besloten.

De taak van het Nederlandsch gezag in die jaren mocht waarlijk niet gering genoemd worden; gelukkig kwam het gedurende geruimen tijd in zeer bekwame handen en heeft inzonderheid de toenmalige Luitenant-Kolonel DE BRAUW zich onverwelkbare lauweren verworven, niet alleen door zijn krachtig en beleidvol optreden, maar niet minder door zijn uitstekend politiek inzicht, dat, zij het dan ook door verschillende bijkomende omstandigheden eerst na een reeks van jaren, tot bevrediging der Bovenlanden heeft geleid.

Gedurende den tijd door mij in de Palembangsche Bovenlanden doorgebracht, zoo betrekkelijk kort na het beëindigen van den laatsten krijgstoct in de Pasoemah-landen, was het duidelijk merkbaar, dat de bevolking de zegeningen van ons gematigd en rechtvaardig bestuur waardeerde; nimmer heb ik, op mijne vele reizen, eenige onheusche bejegening van de zijde der bevolking ondervonden en slechts een paar malen werden alarmeerende geruchten omtrent vernieuwd optreden van PERAHOEN verspreid, dat óf allen grond scheen te missen óf in de geboorte kon worden gesmoord.

Wanneer ik mij, ook met het oog op het door het Nederlandsch Indische leger in de Palembangsche Bovenlanden verrichtte, thans eene

opmerking zou mogen veroorloven, zou het die zijn, dat het gebleken is, dat in Indië meermalen zoo uiterst weinig partij is getrokken van de lessen, die de krijgsgeschiedenis van den archipel ruimschoots kan verschaffen.

Schaarsheid aan geschiedvorschers en geschiedschrijvers zal hiervan wel oorzaak geweest zijn, gevoegd bij de groote moeilijkheid zich, inzonderheid op de buitenbezittingen, boeken te verschaffen.

Die tijden liggen gelukkig achter ons.

Het thans op Atjeh gehuldigd stelsel, waarmede, reeds bijna onmiddellijk na de invoering, zulke schitterende uitkomsten werden verkregen, toont duidelijk aan, dat o. m. de handelingen van MICHELS ter Westkust van Sumatra en van DE BRAUW in het Palembangsche, aan hoogst ernstige studie werden onderworpen en het nageslacht voordeel trekt van de vingerwijzing en ondervinding dezer bekwame mannen.

Hooger voldoening dan deze kan zeker niet worden weggelegd voor de schrijvers, die in de jongste jaren, met evenveel getrouwheid als volharding, de geschiedrollen der Indische oorlogstoestanden hebben blootgelegd en leesbaar gemaakt voor ieder, die zich aan die nimmer falende bron wil laven.

Snel en krachtig handelen, in Indië wellicht meer dan overal elders noodzakelijk — veroordeelen der menigwerf gehuldigde tactiek van opsluiten en wegschuiten in een groot aantal versterkte punten zonder actief optreden — verwerpen eener vlieger-met-langen-staart-opstelling, zonder merkbaren gunstigen invloed op de bevolking, zelfs op die in de onmiddellijke omgeving, en waarvan de voorzieningen en aanvullingen, langs één enkelen aan beide zijden blootgestelden weg, jaren lang zeer te betreuren zware offers vergden, zooals op Atjeh — noodzakelijkheid eener voortdurend scherpe waakzaamheid, waarmede menigwerf den spot werd gedreven; van voldoende en door het gezond verstand gebiedend aangegeven veiligheidsmaatregelen, zoowel op marsch als in staat van rust; kiezen van doelmatige bivakplaatsen en kantonnementen, wier zekerheid onafhankelijk moet zijn van de zeer wankelbare en menigwerf slechts voorgewende goede trouw der Inlandsche bevolking — uitgeven van goede, uitvoerbare, duidelijke en voor geenerlei andere uitlegging vatbare bevelen; verplichten der onderbevelhebbers mede dergelijke orders uit te vaardigen, waardoor overdenken der toestanden noodzakelijk en het onbezorgd „op goed geluk handelen” zooveel mogelijk uitgesloten wordt — streng verbieden van elke onnoodige en wreede tuchtiging, van vernielen en verbranden van eigendommen, waardoor de bewoners meestal tot bandieten en onverzoenlijken worden gemaakt — aantoonen van zegeningen der beschaving door grootmoedigheid en toepassing der wetenschap (communicatie, versnelde middelen van vervoer en het overbrengen van berichten, enz.) — noodzakelijkheid der zorgen voor materiëel- en zedelijk welzijn van ondergeschikten en het onafscheidelijk verbinden van ieders lot (aanvoerders en minderen) — dit alles en nog zooveel meer, thans in het Indische leger vaststaande, hebben wij te danken, niet alleen aan verhoogde alge-

meene- en vakkennis, maar inzonderheid aan de ernstige bestudeering onzer Indische krijgsgeschiedenis.

De hulpmiddelen, waarover DE BRAUW en zijne voorgangers konden beschikken, mochten uiterst gering worden genoemd; zij bestonden uit niet meer dan acht compagnieën infanterie en eenige lichte veldstukken, benevens een korps gewapende politiedienaren (pradjoeirts) van 100 man, dat door bekwame en ondernemende ambtenaren aangevoerd, als b. v. VAN DEN BOSSCHE, dien ik als resident van Palembang mocht aantreffen, WALLAND en andere, zeer goede diensten heeft bewezen.

DE BRAUW was tegen een uitgebreid postenstelsel, bovendien onmogelijk met het oog op het zeer uitgestrekt gebied en de beschikbare strijdkrachten; waar het onvermijdbaar was, werd, geheel tijdelijk, eene versterking aangelegd en bezet, doch meer heil gezocht in het onverwacht, snel en krachtig optreden van kleine troepenafdeelingen, zoowel tot bestraffing van ongeregelheden, herstellen van de rust, voorkomen van opstanden, als tot tijdig militair vertoon.

Hoewel onhandigheid, gebrek aan doorzicht en zwakheid onzerzijds geenszins geheel waren uitgesloten, werd gedurende de moeilijke jaren der achtereenvolgende bevrediging, in hoofdzaak de door DE BRAUW aangegeven wijze van handelen gevolgd; hierdoor werd langzamerhand in alle deelen der Bovenlanden een geregeld bestuur, onder Nederlandsche ambtenaren, ingevoerd.

Ongeveer veertig min of meer belangrijke tochten en expedities, bijna alle met bevredigenden afloop, waren noodig en werden verricht om dit doel te bereiken.

In het bijzonder noem ik die:

- in 1838 van Majoor SWARTZ in de Rawas en Moesi-Oeloe;
- „ 1849 van Majoor HEMMES in de Komering-Oeloe en Moelak;
- „ 1851, '52, '53 en '54 van den Luitenant-Kolonel DE BRAUW in de Ampat-Lawang, Komering-Oeloe, Moelak, Makakou, enz.;
- „ 1857 van den Luitenant-Kolonel LAMMERÉE in de Goemai-Oeloe, Goemai-Talang en eindigende in 1858 met het vermeesteren der zeer versterkte doeson Djati;
- „ 1858 van Majoor COBET naar de Redjang; en
- „ 1866 de Pasoumah-expeditie, onder den Luitenant-Kolonel KOCH en den Kolonel JALINK.

Na het eindigen dezer expeditie hadden, in de eerste maanden van 1867, nog eenige ongeregelheden in de onderafdeeling Semendo plaats, die spoedig onderdrukt werden.

Het laatste oproerige hoofd van aanbelang, PERAHOEN (de bezitter van de heilige lans), onderwierp zich in 1868.

Hoewel in den beginne de strijdvaardigheid van een groot gedeelte der Bovenlanders niet zeer hoog stond en zij hoofdzakelijk met lans en klewang, bij uitzondering met geweren gewapend waren, ondervonden onze troepen gaandeweg meerderen tegenstand en nam het aantal vuurwapenen bij den vijand belangrijk toe.

In het aanleggen van hindernissen in het reeds natuurlijk zoo moeilijke terrein en vooral in het versterken hunner doesons, toonden de Bovenlanders zich niet minder bekwaam dan de Palembangers in het afsluiten en versperren hunner groote stroomen.

Onze troepen moesten dit gedurig ondervinden in den langdurigen strijd voor rust en vrede in de Bovenlanden; menigmaal werd het lot van een landstreek door het nemen van enkele doesons beslist; in dit opzicht verdienen bijzondere vermelding:

Pemangelan en Bila-Bila in de Komering-Oeloe;

Goenong-Meraksa in de Ampat-Lawang;

de versterkingen bij Boengamas in de Kikem;

Djati in de Lematang-Oeloe;

en eindelijk, gedurende de Pasoumah-expeditie, de doesons Penandingan, Kota-Agong, Moentar-Alam en Tebat-Soeroet.

Bijgeloof speelt een voorname rol bij de bewoners der Boven- en Benedenlanden, zoowel wat betreft het overgaan der ziel van afgestorvenen in andere schepsels (mensen en dieren), als de heiligheid van wapens (kris en lans); de bezitters worden onkwetsbaar geacht en hun wordt in den regel groote eer bewezen.

Verdere bijzonderheden omtrent Palembang en de bewoners der residentie zullen zich vanzelf openbaren bij het relaas van mijn verblijf aldaar van 1870 tot 1872.

(Wordt vervolgd).

Een landsbelang.

Naar aanleiding van verschillende opmerkingen, door mij gemaakt omtrent gevoerde gedachtenwisselingen, aanwijzigingen in geschriften, enz., in verband met de ondervinding, in zake de opleiding tot den officiersrang bij de korpsen, door mij gedurende de laatste twintig jaren opgedaan, heb ik gemeend aan de Redactie van De Militaire Spectator een bescheiden plaatsje in een harer afleveringen te mogen verzoeken, ten einde in korte trekken aan te geven welke gebreken m. i. nog aan deze, bij Voorschrift geregelde opleiding kleven, en hoe daarin nog belangrijke verbeteringen zouden kunnen worden gebracht, zonder in de Wet tot regeling van het Militair Onderwijs groote veranderingen te brengen of grootere financiëele uitgaven op het budget van dat onderwijs te veroorzaken.

„Een *landsbelang*” koos ik tot opschrift van mijn opstel. Zeer zeker! Nu de opleiding tot officier bij de korpsen bij de Wet geregeld is en de maatschappij hare zonen in de gelederen kan doen plaats nemen, om hen langs wettelijken weg eene eervolle positie in het leger te doen innemen, dáár moet die weg scherp afgebakend zijn en *waarborgen* opleveren, dat jeugdige mannen, bij goeden wil en goed gedrag, bij hunne beroepskeuze de zekerheid hebben, dat hunne belangen zoodanig behartigd worden, dat die weg niet langer onzeker kan genoemd worden, doch even zeker zij als het pad over Alkmaar en Breda.

Ongelukkigerwijze laat die zekerheid echter, zelfs na de wettelijke regeling van 1892 van het onderwijs bij de korpsen, nog veel te wenschen over.

Sedert 1892, dus na de invoering van de nieuwe, op het onderwijs betrekking hebbende wetten en voorschriften, bevolkten 68 leerlingen de beide klassen van den cursus bij het 5de Regiment Infanterie; 24 hunner bereikten hunne bestemming niet en waren genoodzaakt naar eene carrière in de burgermaatschappij om te zien. Dat is ruim 35% teleurgestelden! Hierbij in aanmerking nemende, dat van de leerlingen van den cursus van opgemeld regiment telken jare verreweg het grootste gedeelte hunner eene plaatsing op den Hoofdcursus verkreeg zoo mag men met zekerheid aannemen, dat meer dan 40% der adspiranten voor den officiersrang bij het wapen der infanterie zijne bestemming niet bereikte.

Van waar dit ongunstig verschijnsel?.... Het is voor het grootste gedeelte te wijten aan de omstandigheid, dat de dienst bij de regimenten,

in verband met de nu gevolgde tableaux van werkzaamheden op de cursussen, het den adspirant-officier vrijwel onmogelijk maken, om aan alle eischen te voldoen, welke en zijne officieren en zijne leeraren op den cursus aan hem stellen. Zijn er uitzonderingen, dan bevestigen zij den regel.

Wat toch is 't geval? De leerling op den cursus is, wanneer hij vóór zijne indiensttreding niet zeer goed onderlegd is en geen zeer goede scholen heeft gehad, gedurende het tijdvak van 1 October tot 15 Juni overladen met werk voor zijne studiën. Wil hij alles goed in zich opnemen en behoorlijk verwerken, dan kan hij geen oogenblik verloren doen gaan. De weinige kennis, die voor het toelatingsexamen tot den cursus gevraagd wordt, en daardoor het vele, dat in de beide studie jaren moet behandeld worden, zijn oorzaak, dat hij tijd tekortkomt en de belangen van den dienst in de compagnie door hem niet altijd op eene wijze behartigd worden, die de goedkeuring van zijne officieren kan wegdragen; de gevolgen zijn eene reeks kleine straffen, bemerkingen, moedeloosheid, minder lust tot studie, het niet overgaan en ten slotte verwijdering van den cursus.

Heeft hij de week of commandeert hij eene sectie, dan rijzen de kansen om gestraft te worden aanmerkelijk, daar hij gedurende de lesuren op den cursus de daarvoor gevorderde diensten aan een ander moet overlaten en toch veelal zelf aansprakelijk blijft voor de verschillende dienstaangelegenheden, welke in die functiën voorkomen.

Treft hij onder dergelijke omstandigheden een compagnies-commandant, die, weinig menschkundig trouwens, het moeilijke zijner positie niet erkent, het minste vergrijp straft, en de meening is toegedaan, dat een onderofficier van den cursus in alles moet uitblinken, dan is deze vrijwel verloren.

Oppervlakkig beschouwd, zoude men geneigd zijn dien compagnies-commandant gelijk te geven, doch ook hier moet men weten te geven en te nemen. Heeft de onderofficier in 't algemeen veel vrijen tijd, de leerling van den cursus heeft dien nimmer, indien hij zich ernstig aan zijne studie wijdt. Vóór en na den middag heeft hij gedurende de geheele week dienst of les en des avonds verplichte eigenoefening, terwijl de tusschenuren zooveel mogelijk voor eigen studie moeten gebruikt worden. Voor de opfrissing zijner hersenen komt hij dan des Zondags op wacht, op patrouille, enz.

En waren nu die uren, aan lessen en studie besteed, maar alle even vruchtbaar! Is het te verwonderen, dat een jongmensch, die 's morgens van 8 tot 12 uur eene klasse recruten gedrild of een marsch, dan wel eene vermoeiende oefening mede gemaakt heeft, te 1 uur niet frisch genoeg is, om met vrucht het onderwezene in zich op te nemen?

Is het wonder, dat na een dergelijke lichamelijke en geestelijke inspanning de verplichte eigenoefening des avonds, onder toezicht van een leeraar, meer heeft van eene algemeene worsteling tegen den slaap, dan van eene gelegenheid om zich voor de lessen van den volgenden

dag voor te bereiden en de noodige inlichtingen bij hunne studie te vragen?

Is het wonder, dat vele jongelieden op dien leeftijd, wanneer zij niet door eene vaste wilskracht bezielde zijn, onder den invloed van het boven aangehaalde blijven steken op het doornig pad, hetwelk, hoewel door wetten en voorschriften afgebakend, voor zoo velen een lijdensweg wordt?

De cadet te Alkmaar bewandelt in vergelijking met den leerling van den cursus een pad, voor hem geëffend en gebaad; de laatste moet alle krachten inspannen, om de veelvuldige voetangels en klemmen te ontwijken, ten einde de zoozeer begeerde plaatsing op den Hoofdcursus deelachtig te worden.

Waarom die beide categorieën van adspirant-officieren, door de wet erkend, langs zoozeer van elkander verschillende wegen gevoerd?

Voor den cadet uitstekende leermiddelen, tijd voor practische opleiding en eigen studie, kostelooze verstrekking van leerboeken, onderwijs in de Duitsche en Engelsche talen, enz...; voor den leerling op den cursus weinig of niets van dit alles, zelfs niet eens eene afzonderlijke practische opleiding, waarvoor de gelegenheid bij de regimenten toch zoo gunstig is.

Het meer dan complete kader, nog versterkt door het militie- en reservekader, staat zulk eene afzonderlijke opleiding onder den Lt.-Adjt., met het onderwijs in de reglementen aan den cursus belast, gereedelijk toe, terwijl de belangen van den dienst er mede gebaat zouden zijn. Er zouden dan *bruikbaar* onderofficieren gevormd worden dan nu, daar de leerlingen van den cursus, door hunne geringe ancienniteit, bij de oefeningen voor geen andere rol in aanmerking komen dan die van guide of eene opstelling vinden in het opsluitend gelid.

Ook het onderwijs in de vreemde talen, behalve het Fransch, is bij het onderwijs op den cursus eene diep gevoelde behoefte. De meeste leerlingen hebben reeds voor hunne indiensttreding onderricht hierin ontvangen, onderhouding van die talen op den cursus en voortgezet onderwijs op den Hoofdcursus is *noodzakelijk*.

Elk beschaafd mensch dient, in den tegenwoordigen tijd, bij zijne intrede in de maatschappij, het in de Duitsche en Engelsche talen toch zoover gebracht te hebben, dat hij die talen kan lezen en in het Nederlandsch kan overzetten.

Ons Voorschrift op den Hoofdcursus eischt die kennis slechts van het Hoogduitsch voor de a. s. officieren der Infanterie en Administratie h. t. l., en het Engelsch alleen voor de adspiranten der Administratie in N.-I.

Voor de toelating op de Cadettenschool wordt die kennis reeds vereischt en op de beide leerjaren onderhouden en uitgebreid.

Moge het landsbelang eischen, dat voor vrijwillige oefeningen in den wapenhandel, voor het vrijwillige schieten van niet-militairen, enz., officieren beschikbaar worden gesteld, evenzeer brengen de belangen

van den Staat het mede, dat aan het onderwijs zijner aanstaande officieren de vereischte zorgen worden besteed.

Gelukkig telt ons officierskorps nog leden te over, die gaarne, ook zonder vergoëding, zich met het onderwijs in beide talen gedurende een paar uren 's weeks belast zouden willen zien.

Art. 5 van de Wet op het M. O. staat eene dergelijke uitbreiding van vakken immers toe!

Moet de kennis der Duitsche en Engelsche talen alleen op den Hoofdcursus verkregen worden, dan moeten de eischen voor het eindexamen gering zijn; de meeste leerlingen dier inrichting hebben in geen vier of meer jaren iets aan die talen gedaan en moeten alzoo in 't eerste studiejaar als 't ware van meet aan beginnen.

Het toelatingsexamen voor de K. M. A. (jongelieden beneden de 20 jaren) stelt als eischen de Nederlandsche, Fransche, Hoogduitsche en Engelsche talen en letterkunde. — Voorwaar, het verschil is te groot!

Waarom — zoo vraag ik mij zelve af — nog na de nieuwe regeling op het M. O. zulk een *groot* verschil in de wijze van voorbereidend onderwijs voor de adspirant-officieren van hetzelfde wapen, voor toekomstige leden van een korps, hetwelk, nog geen duizend leden tellende, rangsgewijze aan zijn leden dezelfde eischen stelt?

Is het niet denkbaar, dat na verloop van eenige jaren de K. M. A. slechts *zeer weinig* officieren aan het Wapen der Infanterie zal leveren en verreweg het grootste gedeelte der officiersplaatsen bij het Wapen door de leerlingen van den H. C. zal worden bezet? Het vorig jaar b. v. werden slechts 7 cadetten als cadet der Infanterie te Breda geplaatst.

Niet langer blijft dan de opleiding tot officier van het Hoofdwapen langs den zekeren weg hoofdzaak en breekt er een oogenblik aan, dat bijna alle adspiranten herkomstig zullen zijn van den Hoofdcursus. Het landsbelang eischt vóór alles, dat de aanvulling der officierskorpsen verzekerd zij en . . . blijve.

Waar $\pm 40\%$, zooals ik boven aanhaalde, op dien weg schipbreuk lijdt, daar mag men niet zeggen, dat die aanvulling verzekerd is: zij is het in *geenen deele*.

Verbetering is niet alleen wenschelijk, doch *dringend noodzakelijk*.

Ofschoon de regeling van het wetenschappelijk onderwijs bij de korpsen, in vergelijking van vroeger, aanmerkelijk verbeterd is, zijn er toch nog genoeg leemten aanwezig, die, in verband met de redenen hierboven genoemd, het vertrouwen in dat onderwijs schokken en oorzaak zijn, dat vele jongelieden, dikwerf buiten hun schuld, er niet in slagen de zoo gewenschte plaatsing op den H. C. te verkrijgen. Eenmaal dáár zijnde, is het bereiken van den officiersrang voor de meesten hunner gelukkig verzekerd.

Maakte men echter eene statistiek op van hen, die met het voornemen in dienst traden, om den officiersrang te bereiken en nimmer op den H. C. kwamen, dan zoude men verbaasd staan over het groot

aantal teleurgestelden, die in de burgermaatschappij terugkeerden en zich eene nieuwe carrière moesten scheppen; eene carrière, meestal geheel inférier aan die, welke zij zich hadden gedroomd. Zij kwamen, na één of twee jaren in dienst te zijn geweest, zonder veel moeite op den cursus, volgden den onzekeren weg geheel of ten deele en... leden schipbreuk.

Ja! gemakkelijk was die toegang tot den cursus wel, maar de weg er achter des te moeilijker.

Juist hierin is eene der voornaamste oorzaken van zoovele teleurstellingen gelegen. Het toelatingsexamen tot den cursus omvat te weinig en is niet evenredig met de eischen van den tegenwoordigen tijd, noch met de telken jare grooter wordende hoeveelheid leerstof, welke in vier jaren tijds op den C. en H. C. verwerkt moet worden.

Werd in vroegere jaren het denkbeeld gehuldigd, dat ieder soldaat het officiersbevet in zijnen ransel had; in den tegenwoordigen tijd, nu in de geheele maatschappij *zeer hard* gewerkt moet worden, om zich eene positie te verschaffen, en met het gestadig toenemen van de leerstof rekening moet worden gehouden, dáár moeten ook de eischen van toelating tot elke inrichting van onderwijs gelijken tred houden met den vooruitgang op het gebied der volksoontwikkeling.

Aan mijne aantekeningen van een zestal examens tot toelating op den cursus van het 5de Regiment Infanterie ontleen ik het volgende:

Van de 175 adspiranten, die hieraan deelnamen, hadden 57 hunner deelgenomen aan het examen voor cadet of adelborst, terwijl 56 hunner herkomstig waren van de 2^e, 3^e of 4^e klasse eener H. B. S. en 9 van de Gymnasia. In 't geheel dus 122 jongelieden, die zeer zeker aan *hoogere* eischen konden voldoen, dan het gestelde in het programma van toelating tot den cursus. De 53 overigen waren herkomstig van de 1^e klasse eener H. B. S., van openbare scholen, van normaal- en kweek-scholen. Van de 175 adspiranten slaagden er 80 of $\pm 45\%$.

Deze resultaten zijn niet schitterend, doch geenszins te wijten aan den omvang van het toelatingsexamen, doch voor een zeer groot deel aan de omstandigheid, dat vele jongelieden na hunne indiensttreding bij de korpsen of het Instructie-Bataljon voor geruimen tijd de studie lieten varen, aan verleiding ten kwade blootstonden en de aansporing misten om hunne studiën voort te zetten. Die stilstand was een hol-lende achteruitgang. Hadden zij slechts eenige leiding bij en aansporing tot studie gehad, dan was er ongetwijfeld een hooger percent geslaagden te voorschijn gekomen.

Gedurende den winter is eene klasse tot onderhoud van het vroeger geleerde eene zeer nuttige en doeltreffende instelling. Bij sommige korpsen bestaat iets dergelijks, en wordt voor hen, die zich willen bekwamen, de gelegenheid opengesteld, het vroeger geleerde te onderhouden en zich voor te bereiden tot de toelatingsexamens voor den cursus.

Van de 43 adspiranten, die bij het 5de Regiment Infanterie tot den

cursus in de laatste drie jaren werden toegelaten, hadden 31 het onderwijs op bovenbedoelde klasse bijgewoond.

Het onderricht werd geheel vrijwillig door officieren gegeven.

Eene dergelijke klasse heeft de volgende voordeelen:

- 1°. zij doet jeugdige onderofficieren en korporaals het geleerde onderhouden of het ontbrekende aanleeren;
- 2°. zij houdt hen van vele, niet goede uitspanningen terug;
- 3°. zij kweekt, onder toezicht van den directeur van den cursus, geschikte onderwijzers voor den cursus.

Zonder nu belangrijke veranderingen in 't leven te roepen, zoude men, in verband met het bovenstaande, het programma tot toelating op den cursus kunnen wijzigen als in bijlage A hierachter is aangegeven.

Tot toelichting diene het volgende:

De gestelde eischen voor de Rekenkunde zijn te onbepaald en te gering. De kennis der geheele getallen en der breuken, zoowel gewone als tiendeelige, ook als men andere talstelsels beschouwt, is vrij omvangrijk, evenzoo de theorie der deelbaarheid. De theorie van den G. G. D. en het K. G. V. dienen vermeld te worden. Het toelatingsexamen voor de C. S. eischt de kennis der eigenschappen, waarop de rekenkundige bewerkingen steunen. Zulks dient hier ook opgenomen te worden; vraagstukken toch, hierop betrekking hebbende, werden de laatste jaren meermalen opgegeven. De leer der evenredigheden van onbenoemde getallen vormt met het voorgaande één geheel.

Van verhoudingen is reeds sprake bij de aftrekking als rekenkundige verhouding, evenzoo bij de breuken de verhouding tusschen teller en noemer.

De leer der onmeetbare getallen behoort niet in 't leerplan van het 1e studiejaar tehuis, maar bij de algebra in het tweede studiejaar. Als inleiding tot de wortelvormen en logaritmen is eene beknopte behandeling van den leeraar voldoende.

De eischen voor de Algebra zijn, evenals die voor de Rekenkunde, te onbepaald en sluiten de vergelijkingen van den 1^{en} graad met één onbekende uit.

Aangezien het eerste, wat een leerling in de wiskunde doet, vergelijken is, en uit het in vergelijking brengen van een vraagstuk zoo juist kan worden beoordeeld, of de aspirant goed en logisch denkt, hetgeen bij de machinale toepassing der Hoofdbewerkingen niet duidelijk blijkt, en daar hij in de Algebra en Meetkunde reeds in den beginne onbewust de eigenschappen der vergelijkingen toepast, zoo is het m. i. noodzakelijk ook de kennis te eischen van de vergelijkingen van den 1^{en} graad met één onbekende, een onderdeel van de Algebra, hetwelk reeds op de 1e klasse eener H. B. S. wordt onderwezen en vrij wat belangrijker is dan de herleiding van dikwijls onmogelijke gebroken vormen of ingewikkelde deelingen met veeltermige letter-exponenten.

Het bestaande programma spreekt van het ontbinden van eenvoudige

vormen in factoren; waarschijnlijk wordt hier bedoeld „de meest eenvoudige gevallen van ontbinding in factoren”, daar toch een eenvoudige vorm niet altijd gemakkelijk in factoren te ontbinden is. Het verwondert mij steeds, dat in de meest gebruikelijke leerboeken zulk een geringe plaats ingeruimd wordt aan het ontbinden in factoren. De meeste der adspiranten brengen er dan ook weinig van terecht. Systematisch wordt dit gedeelte zeer goed behandeld in het „Leerboek der Algebra” van H. A. DERKSEN en G. L. N. DE LAIVE, leeraren aan de H. B. S. te Nijmegen, een werk, hetwelk wij onzen militairen onderwijzers ten zeerste ter kennismaking aanbevelen.

Wat de Meetkunde betreft, zijn de eischen al zeer gering. Terwijl het toelatingsexamen voor de C. S. de geheele Vlakke Meetkunde omvat, uitgezonderd de leer der transversalen en die der harmonische snijding, wordt hier slechts geëischt „de eenvoudigste eigenschappen der driehoeken, hunne gelijk- en gelijkvormigheid, benevens de eigenschappen der parallelogrammen en trapeziums”. Hierbij had ik gaarne zien opgenomen de evenredige lijnen en de gelijkvormigheid der driehoeken met eenvoudige toepassingen. Niet genoeg kan men den nadruk leggen op dit gedeelte der Vlakke Meetkunde, het is de basis voor al het volgende, het behandelt de hoofdfiguur, den driehoek, met zijne voornaamste eigenschappen. Deze eischen zijn niet te zwaar, terwijl alsdan in het leerplan van het 1^e studiejaar den onderwijzer meer tijd gelaten wordt ter behandeling van het aldaar voorgeschrevene, aangevuld door dictaten.

In het tegenwoordige leerplan is de redactie niet goed. In het 1^e studiejaar wordt nl. de cirkel tot deszelfs inhoud behandeld, waaraan de figuren om en in den cirkel voorafgaan, doch die eerst in het leerplan van het 2^e studiejaar voorkomen. De grenzen der leerplannen moeten scherper en uitvoeriger geformuleerd zijn.

Aan de Nederlandsche taal moet op den cursus meer tijd worden besteed; de vaardigheid, om zich mondeling en schriftelijk in behoorlijk Nederlandsch uit te drukken, laat bij het meerendeel der adspiranten veel te wenschen over. Het maken van opstellen over belangrijke onderwerpen van den dag moet veelvuldig geschieden. Het mag m. i. niet voorkomen, dat een adspirant, leerling van den H. C., niet het minste besef heeft van zaken, welke door de pers en het ontwikkelde gedeelte der natie dagelijks besproken worden.

Hetzelfde geldt voor de Fransche taal. In 1899 behaalden slechts 59 van de 105 adspiranten voor den H. C. een voldoende cijfer. De kennis van de woorden en van hunne juiste beteekenis liet veel te wenschen over. Eigenaardig is het feit, dat bij het vertalen de candidaten zich niet om de ware beteekenis van het woord bekommerden, doch het eerste het beste woord maar neerschreven, hetwelk zij in hun vocabulaire tegenkwamen.

Aan de militair-technische woorden wordt weinig zorg besteed, het vertalen van militaire stukken moet meer beoefend worden.

De eischen voor de Aardrijkskunde zijn voldoende wat Nederland betreft, de kennis in hoofdtrekken van de andere werelddeelen mag hier niet ontbreken. De woorden „berg- en rivierstelsels” te vervangen door bergen en rivieren (zie hieronder).

In het 1^e studiejaar wordt dit alles uitgebreid en worden tevens behandeld de Natuur- en de Staatskundige Aardrijkskunde van Nederland. Het leerplan van het 2^e studiejaar blijft dan onveranderd.

De leerstof van de Geschiedenis wordt te uitgebreid. De meer en meer ingewikkeld wordende Nieuwste Geschiedenis vereischt meer tijd, meer studie. Met het doel van het hier besproken onderwijs voor oogen, is het voldoende, dat aan de geschiedenis der laatste honderd jaren, als zijnde de meest belangrijke voor onze officieren, de meeste tijd worde gewijd, vooral aan die des Vaderlands en die der Koloniën.

De tegenwoordige afscheiding op C. en H. C. is niet goed. Tegenwoordig behandelt men op den C. de Geschiedenis tot 1848 en daarna op den H. C. die na 1848. Men geve echter niet de Geschiedenis dezer eeuw aan twee leeraren, wier inzichten en wier behandeling van leerstof dikwijls hemelsbreed verschillen.

De oorzaken en aanleiding tot de vele gebeurtenissen zijn vóór 1848 te zoeken, terwijl de ontkenningen en de gevolgen dikwijls na dat jaar plaats grijpen of zich doen gevoelen. Men denke slechts aan de ontwikkeling der Italiaansche éénheid, den oorlog tusschen de Staten der Amerikaansche Unie, enz. Bij het Militair Onderwijs is de kennis der Geschiedenis van lang vervlogene eeuwen in zeer groote trekken voldoende.

Reglementen en dienstvoorschriften worden nog maar altijd als een bijvak beschouwd, en zijn daardoor een klip, waarop velen stranden, en terecht! Bij het toelatingsexamen tot den H. C. doet het verschijnsel zich wel voor, dat de kennis dier Reglementen, enz., verre beneden het middelmatige is, zelfs van 't grootste gedeelte der aspiranten. Zulks is ten deele te wijten aan de omstandigheid, dat de andere vakken te veel tijd van de leerlingen in beslag nemen; maar ook, en dat wel hoofdzakelijk, aan de weinige gelegenheid, welke aan de leerlingen gegeven wordt, om zich practisch, onder leiding te ontwikkelen. Zooals wij boven opmerkten, verrichten zij bij het korps slechts diensten, die met hunne practische ontwikkeling weinig te maken hebben; het oog van den instructeur ontbreekt; meerdere zorgen, zooals aan de cadetten der K.M.A., het reservekader, de opleidingsklassen voor het kader, enz., worden aan hen niet besteed; weinigen denken er aan, dat ook zij a. s. officieren zijn.

Het onderwijs in de Reglementen en Dienstvoorschriften moet met de practische opleiding in één hand zijn.

De wijze, waarop in de laatste jaren het toelatingsexamen tot het 1e studiejaar van den cursus wordt afgenomen, is m. i. niet zonder gebreken. Ze belet o. a. niet, dat aspiranten, die te A. voor toelating worden voorgedragen, te B. niet voor eene plaatsing in aanmerking zouden worden gebracht. Elke commissie van examen heeft daaromtrent toch hare eigene zienswijze.

Dat aan alle aspiranten dezelfde vragen voorgelegd worden, is uitstekend; door deskundige officieren nagezien, kan er geen verschil van gevoelens bestaan, of zij voldoende of onvoldoende beantwoord zijn; hoogstens kan de taxatie boven of beneden de 50 eenigermate verschillen. Een aspirant, voldoende in alle vakken behalende, wordt voorgedragen; over hen, die in een of meer vakken tekortschoten, moet de beslissing aan den I. v. h. M. O. blijven en geene voordrachten door de verschillende commissiën geschieden.

Eene enkele commissie van examen, in plaats van 10, zooals nu, uit het personeel van één garnizoen gekozen, zoude te verkiezen zijn. De luttel reiskosten voor hen, die nog nader mondeling onderzocht moeten worden, zijn met het oog op het belang van de onderwerpelijke zaak zeer goed besteed.

De vragen voor bovengenoemd examen moeten met zorg gesteld zijn en geene aanleiding geven tot onmogelijke uitkomsten, niet te veel omvatten, noch aan redactie te wenschen overlaten.

In 1898 werd o. a. voor de Algebra opgegeven:

„Geef een kort overzicht van de leer der merkwaardige producten en verklaar op welke wijze de ontbinding van algebraïsche vormen in hare eenvoudigste factoren met behulp der merkwaardige producten in vele gevallen kan worden uitgevoerd” (Een en ander met voorbeelden toe te lichten).

De bedoeling dezer vraag is goed, doch de redactie niet. Eene leerwijze te *verklaren* behoort op een akte-examen voor onderwijzers te huis, maar is te moeilijk voor eerstbeginnenden.

Van de Aardrijkskunde schrijft het programma voor o. a. de bergen en rivierstelsels. Het vraagt meer dan de bedoeling is. Een berg- of rivierstelsel te beschrijven is heel wat anders dan de bergen en rivieren van een land op te noemen.

In 1900 werd voor de Rekenkunde opgegeven het kenmerk van deelbaarheid door 7. Dit kenmerk wordt niet algemeen behandeld; bij het toelatingsexamen, waaraan leerlingen van alle inrichtingen van onderwijs deelnemen, is het dus minder geschikt.

Vragen als: welke beteekenis heeft $\frac{o}{a}$, $\frac{a}{o}$ en $\frac{o}{o}$ vallen buiten het programma; zij behooren tot het gebied der vergelijkingen.

Bij de Meetkunde kunnen vragen als „hoeveel hoeken en zijden heeft een *n*-hoek” zonder bedenking worden weggelaten, terwijl in de Geschiedenis vragen als „De Geschiedenis van den Romeinschen Staat „onder CONSTANTIJN DEN GROOTEN en die der Arabieren tot den dood van

„MOHAMMED” door meer geschikte vragen hadden kunnen worden vervangen.

De lessen op den cursus eindigen omstreeks den 15^{en} Juni, ¹⁾ een tijdstip, waarop men met de te behandelen leerstof niet altijd gereed kan zijn. Vooral bij groote klassen ondervindt het onderwijs nadeel door deze beperking van tijd.

Hadden de toelatings- en overgangsexamens bij den C. en het toelatingsexamen tot den H. C. tusschen 1 Augustus en 1 September plaats, dan werden er geene belangen geschaad, ook niet van den dienst; want men zal toch niet willen beweren, dat van 15 Juni—30 Augustus de leerlingen in de morgen- of namiddaguren niet kunnen gemist worden. Of hunne practische vorming er onder lijden zou? Wij gelooven het niet; de functiën, welke zij dan vervullen, zijn niets anders dan eene herhaling van hetgeen zij sinds October elken dag deden.

Het onderwijs zou zes weken langer kunnen worden voortgezet, en vermoedelijk zou worden voorkomen, dat, zooals zulks het vorig jaar geschiedde, de examens plaats hebben onder een temperatuur van 80°—90° F. Hem, die onder dergelijke omstandigheden zijne hersenen goed kan laten werken, bewonder ik. In de meeste gevallen heeft eene dergelijke marteling een grooten invloed op de examinandi en op de kwaliteit van het werk.

Na 1 September de Regiments- en Divisiemanoeuvres mede makende, konden dan de leerlingen na afloop dezer laatste manoeuvres van het bepaalde verlof gebruik maken en in 't begin van October de studie hervatten.

Met het oog echter op de invoering der vreemde talen als leervakken, waarbij met de vacanties der burgerleeraren rekening moet worden gehouden, verdient het ook overweging, om, in stede van de lessen den 1^{en} Augustus te doen eindigen, de zomer- en wintertableaux van den cursus met de noodige lesuren te vermeerderen en de examens te doen vallen tusschen 1 Juni en 1 Juli. De oefeningen, waaraan alsdan de leerlingen gedurende den winter onttrokken worden, zijn voor hunne militaire vorming de minst belangrijke.

In verband met het door mij (zie bijlage A) hierachter gegeven schema der leerplannen voor het 1^e, 2^e en c. q. ook voor het 3^e studiejaar van een cursus, alsmede rekening houdende met de belangen van den dienst, kunnen de volgende verbeteringen worden ingevoerd:

- 1°. Het leervak der vreemde talen uit te breiden met de beginselen der Hoogduitsche en Engelsche talen.
- 2°. De practische opleiding van de leerlingen op te dragen aan den leeraar (Lt.-Adjt.) in de reglementen en dienstvoorschriften.
- 3°. Bataljonsgewijze de leerlingen afzonderlijk te huisvesten. De verplichte eigenoefening en c. q. kamers buiten de kazerne kunnen dan vervallen.

¹⁾ Is sedert de inzending aan de Redactie gewijzigd (zie: Rec. Mil. 1901).

- 4°. Uitbreiding van het aantal lesuren (zie schema) of verlenging van den duur van den studietijd, met examens tusschen 1 Juni en 1 Juli, of tusschen 1 Augustus en 1 September.

Bij de wet van 1890, officieel erkend als de inrichting van voorbereidend onderwijs tot toelating op den H. C., is de cursus bij de korpsen der infanterie een belangrijk deel van het militair onderwijs. Niet alleen omdat er zoovele persoonlijke belangen mede gemoeid zijn, maar ook omdat bij die inrichting de grondslag wordt gelegd voor de wetenschappelijke vorming van het grootste gedeelte der officieren van het Wapen der Infanterie.

Die grondslag moet beslist goed zijn en de waarborgen opleveren, dat onze zonen, uit alle standen der maatschappij voortgekomen, bij goed gedrag en ijver éven zeker hunne bestemming bereiken als zij, die tengevolge van een dikwerf gelukkig examen hun weg langs Alkmaar en Breda kunnen nemen.

Of nu juist bij elk korps der infanterie een cursus behoeft te bestaan, wij gelooven van niet. *Tien* cursussen ter voorbereiding van het onderwijs aan één H. C. is o. i. te veel en tot groote schade van de eenheid in het onderwijs. Art. 4 van de Wet op het M. O. zegt hieromtrent: Bij Algemeenen Maatregel van Bestuur worden aangewezen: de korpsen van het Wapen der Infanterie, waarbij een cursus, als onder b van art. 2 bedoeld, wordt ingesteld. Zulks kan dus ook bij één regiment per Divisie plaats hebben, zonder nog de belangen van den dienst bij het betrokken regiment te schaden of de uitgaven van het onderwijs bij de korpsen te verhoogen. Door de leerlingen bij één der regimenten te detachieren en aan de leeraren ook hunne practische opleiding op te dragen, wordt dit regiment slechts eenigermate administratief belast, terwijl met betrekking tot de kosten hieronder nog eenige opmerkingen volgen.

De voordeelen van 3 Divisie- boven 10 Korpscursussen springen gereedelijk in 't oog; deze inrichtingen zouden alsdan gevestigd moeten zijn in garnizoenen, alwaar zich een H. B. S. met 5-jarigen cursus bevindt, ten einde e. g. voor de talen en het natuurkundig onderwijs onderwijskrachten en leermiddelen bij de hand te hebben.

Dikwerf is er gebrek aan goede leeraren; aan goeden wil ontbreekt het niet, doch om een goed onderwijzer te zijn (eenvoudig en duidelijk in zijne voordracht, gepaard aan geduld en de gave om zich op het standpunt van den leerling te stellen) is een geruime oefeningstijd noodig.

Waar *nu* ± 40 leeraren aan den cursus onderwijs geven, zoude men *dan* met de helft kunnen volstaan, terwijl de zoo noodige eenheid bij het onderwerpelijk onderwijs door dezen maatregel zeer zoude worden gebaat.

De kosten, vallende op de tegenwoordige cursussen, bedragen circa f 12.000 per jaar, waarvan sommige korpsen meer, andere minder nodig

hebben, ongeacht het aantal leerlingen, die het onderwijs volgen. Het 2° Regiment Infanterie telde dit jaar o. a. op elk der beide klassen van den C. drie leerlingen en had f1300 noodig, terwijl aan het 5de Regiment Infanterie, met een aantal leerlingen van 33 in beide klassen, slechts f1100 werd toegestaan.

Dat ook het onderwijs aan 3 leerlingen gegeven supérieur moet zijn aan dat van klassen van 16 tot 18 leerlingen, behoeft geen betoog. Ook hierin schuilt eene onregelmatigheid en eene onbillijkheid ten opzichte der leerlingen.

Heeft een korps veel leerlingen op den C., zooals het 5de Regiment Infanterie, dan komen de belangen van den dienst en die van het onderwijs niet weinig malen met elkander in botsing, en is het dikwijls bezwaarlijk, met het oog op de opleidingsklassen bij het korps, eene regeling te treffen, waarbij alle belangen in het oog worden gehouden. Sommige compagnieën tellen dikwerf 3 en meer korporaals of onderofficieren, die bij het onderwijs betrokken zijn, m. i. zeer ten nadeele van den goeden gang van zaken. In Juli 1899, in de week waarin de examens tot toelating op den C. werden gehouden, waren bij de Bataljons te Amersfoort \pm 70 onderofficieren en korporaals aan den dienst onttrokken, zoowel voor dit examen als wegens vrijstellingen van dienst voor het overgangsexamen en voor het toelatingsexamen tot den H. C.

Elk korps zal deze bezwaren en nog vele andere in meerdere of mindere mate ondervinden, om niet eens te spreken van de officieren, die telken jare aan den dienst worden onttrokken, door als lid eener examencommissie op te treden.

Met het oog op de mij toegestane ruimte in dit Tijdschrift, wil ik niet verder in beschouwingen treden over het nut en de details van een Divisie-cursus met 3 studie jaren.

De hiërbij gevoegde leerplannen (bijlage A) verduidelijken den welwillenden lezer voldoende, dat het in de bedoeling gelegen is, het voorbereidend onderwijs, behalve dat in de talen en de natuurkunde, geheel over te brengen naar den cursus, opdat aan den H. C. meer tijd beschikbaar kome voor de vakstudie, waarbij ook de *hoofdbegrippen der Strategie en de Krijgsgeschiedenis* behooren.

Mijne innige overtuiging is, dat nog veel verbeterd kan worden in den geest van het hier aangevoerde. Het tegenwoordige onderwijs op den cursus levert niet *die* resultaten, welke men het recht heeft er van te verwachten. Het aantal malen, dat de commissie van examen tot toelating op den H. C. in 1899 een cijfer beneden de 50 moest toekennen, ging, zooals ik vernam, de 250 te boven. In de Meetkunde, het Fransch en de Reglementen waren de resultaten bedroevend.

Het spreekt vanzelf, dat het toelatingsexamen tot den cursus niet vergelijkend mag zijn, en de studie jaren ook niet overbevolkt mogen worden.

Met het door mij voorgestelde toelatingsexamen behoeft hiervoor geen

vrees te bestaan. Werden bij het 5^e Regiment Infanterie van 1895 af tot en met 1900 respectievelijk 7—7—7—12—18—13 aspiranten tot eene plaatsing in het 1^e studiejaar van den cursus voorgedragen, waarvan de meesten met twee vakken beneden de 50, bij eenigszins zwaardere eischen zal van de verschillende regimenten dooreengenomen dat getal niet grooter dan ± 6 zijn. Wij namen hier het 5e Regiment Infanterie, omdat vermoedelijk bij geen der andere Regimenten het aantal aspiranten zóó aanzienlijk was. Het bedroeg toch in die achtereenvolgende jaren 29—25—21—27—41—33. Hoogstens zullen dus de studie jaren van een Divisie-cursus ± 20 leerlingen tellen of 6 à 7 per regiment. Binnen zekere leeftijdsgrenzen moet de gelegenheid bestaan, om meermalen aan dit examen deel te nemen.

In verband met de leerplannen op Bijlage A, zoude het aantal leeraren kunnen bedragen

		Toelage.	
1	leeraar voor de Rekenkunde en de Algebra	17 uren les	f 300
1	" " " Meetkunde en de Natuurkunde	12 " "	300
1	" " " Aardrijkskunde en de Ned. taal	17 " "	300
1	" " " Geschiedenis	9 " "	200
1	" " " Reglementen en het Exerceeren	7 " "	200
1	burgerleeraar Fransche taal	} Geven les van 1 Oct. tot 1 Juni	8 " "
1	" Hoogduitsche "		6 " "
1	" Engelsche "		6 " "
			Totaal f 2800
			Voor de 3 cursussen dus f 8400

De uitgaven voor brandstoffen, licht en leermiddelen minder zijnde dan voor de tegenwoordige 10 cursussen, zoo gelooven wij niet, dat de financiële zijde van het onderwerpelijke aan bezwaren onderhevig zoude zijn, en de f 12.000, nu besteed, zullen worden overschreden.

Treden officieren als onderwijzers in een der talen op, dan worden de uitgaven aanzienlijk lager.

Nog opmerkende, dat bij de instelling der driejarige Divisie-cursussen de cursus bij het Instructie-Bat.^{on} mede dient te vervallen, eindig ik mijn opstel met den wensch, dat het moge bijdragen tot meerdere eenheid in het militair onderwijs bij de korpsen en tot verbetering van den weg, die door de gelederen tot den officiersrang voert.

A. J. EBELING,

Kapitein-Directeur v. d. Cursus bij
het 5^e Regiment Infanterie.

Toelatingsexamen tot het 1^e Studiejaar en Leerplannen voor het 1^e, 2^e en 3^e en c.g ook voor het 3^e Studiejaar van een Cursus.

VAK.	TOELATINGSEXAMEN 1 ^e STUDIEJAAR.	LEERPLAN VAN HET 1 ^e STUDIEJAAR.	UREN LES.	LEERPLAN VAN HET 2 ^e STUDIEJAAR.	UREN LES.	LEERPLAN VAN HET 3 ^e STUDIEJAAR.	UREN LES.
Rekenkunde.	De kennis van de eigenschappen der geheele getallen (vorming dier getallen, ook in andere talstelsels), De Hoofd- bewerkingen, met uitzondering van de worteltrekking. De G. G. D., het K. G. V. Gewone en tiendeelige breuken. De eigenschappen waarop de bewerkingen berusten. Het Metrieke stelsel, de leer der evenredigheden van onbenoemde getallen. Het oplossen van vraagstukken.	Herhaling van datgene wat voor de toelating tot het 1 ^e Studiejaar vereischt wordt. De evenredige grootheden. De 2 ^e en 3 ^e machts worteltrekking. Het oplossen van vraagstukken, ook van die, welke betrekking hebben op het dagelijksch leven en op militair gebied kunnen voorkomen.	8	Herhaling van het behandelde in het 1 ^e Studiejaar. De in-terest- en effectenrekening, mengingrekening, tijdrekening van betaling, discontorekening, rekening van winst en verlies. Het oplossen van vraagstukken, ook van die, welke in den handel en op militair gebied kunnen voorkomen.	3	Herhaling en uitbreiding van het vroeger geleerde.	2
Algebra.	De Hoofdbewerkingen zonder de worteltrekking, met geheele en gebroken vormen; de merkwaardige producten en quotiënten. De eenvoudigste ontbindingen in factoren. De algemeene eigenschappen der vergelijkingen. Het oplossen van vergelijkingen van den 1 ^{en} graad met één onbekende. Het oplossen van vraagstukken.	Herhaling van datgene, wat voor de toelating tot het 1 ^e Studiejaar vereischt wordt. De vergelijkingen van den 1 ^{en} graad met twee en meer onbekenden. De Hoofdbewerkingen met wortelgrootheden. De gebroken en negatieve exponenten. Vergelijkingen van den 2 ^{en} graad met één onbekende. Het oplossen van vraagstukken.	9	Herhaling van het geleerde in het 1 ^e Studiejaar. Oplossing van n vergelijkingen met n onbekenden, waarvan eene vergelijking van den 2 ^{en} graad. Twee vergelijkingen van den 2 ^{en} graad met onbekenden. De onbepaalde vergelijkingen van den 1 ^{en} graad. De reken en meetkundige reeksen, de logaritmen. De samengestelde intrastrekening. Het oplossen van vraagstukken.	3	Herhaling der lagere Algebra in haren geheel omvang. De beginselen der rekenkundige reeksen van hoogere orde. De leer der permutatiën en combinatiën. Het oplossen van vraagstukken.	3
Meetkunde.	De ligging van rechte lijnen. De eenvoudigste eigenschappen der drie- en veelhoeken, parallelogrammen en trapeziïums. De gelijk- en gelijkvormigheid der driehoeken. De evenredige rechten. De gelijkvormigheid der drie- en veelhoeken. Het oplossen van vraagstukken.	Herhaling van datgene, wat voor de toelating tot het 1 ^e Studiejaar wordt vereischt. De vlakke inhoud der rechte lijnige figuren. De cirkel, de meting van hoeken door cirkelbogen. De evenredige rechten bij den cirkel. De om- en ingeschreven drie- en vierhoeken.	10	<i>a.</i> Herhaling van het geleerde in het 1 ^e Studiejaar. De regelmatige veelhoeken. De inhoud en omtrek van den cirkel. De inhouden van de deelen eens cirkels. Meetkundige constructiën van Algebraïsche vormen. Het oplossen van vraagstukken, ook van die, welke aanleiding geven tot het toepassen der Algebra. <i>b.</i> Afleiding der voornaamste goniometrische formules. De goniometrische tafels. De rechthoekige driehoeken.	3	<i>a.</i> Herhaling van het geleerde, wat de goniometrie betreft. De scheefhoekige driehoeken. De voornaamste toepassingen der vlakke driehoeksmeting. <i>b.</i> De Stereometrie, de ligging en snijding van vlakken, de twee-, drie- en veelvlakkige hoek. De veelvlakkige lichamen. De omwentelingslichamen, de bol, kegel en cylinder. <i>c.</i> Beschrijvende meetkunde, de leerwijze der projectiën, ligging en snijding van rechte lijnen en platte vlakken. Het oplossen van eenvoudige vraagstukken.	4
Natuurkunde.	Lezen met een beschaafde uitspraak. Kennis der voornaamste taal- en spelregels. Het maken van een opstel zonder zinstorende fouten.	De beginselen der spraakleer, de spelregels, het redegkundig ontleden van eenvoudige zinnen. Het maken van opstellen.	5	De algemeene eigenschappen van krachten en lichamen. De zwaartekracht en hare verschijnselen en wetten bij vaste lichamen. Eenvoudige vraagstukken.	1	Wetten van het arbeidsvermogen, slinger, hefboom, ballans. Evenwicht van vloeistoffen en gasvormige lichamen.	1
Nederl. taal.	Lezen met een beschaafde uitspraak. Het vertalen van een gemakkelek stuk proza van het Fransch in het Nederlandsch (met gebruik van een woordenboek).	De beginselen der spraakleer, de spelregels, het redegkundig ontleden van eenvoudige zinnen. Het maken van opstellen.	8	De spraakleer, taal- en redegkundig ontleden van samen-gestelde volzinnen. Woordverklaring en stijl-oefeningen. Het maken van opstellen over belangrijke onderwerpen van den dag.	3	Lezen en verklaren van stukken der hedendaagsche schrijvers. Oefeningen ter uitbreiding van de kennis van de spraakkunst.	2
Fransche Taal.	Het lezen en vertalen van gemakkelek proza strekt tot aanbeveling.	Lezen. Het vertalen van een niet te moeilik stuk proza van het Fransch in het Nederlandsch. De vertaling van zinnen uit het Nederlandsch in het Fransch, als toepassing van de kennis der spraakkunst. Regelmatige en onregelmatige werkwoorden.	8	De beginselen der spraakkunst in haren geheel omvang. Lezen en vertalen van Fransch proza in het Nederlandsch. Het overzetten van gemakkeleke stukken uit het Nederlandsch in het Fransch. Militair-technische benamingen.	3	Uitbreiding van het geleerde in het 2 ^e Studiejaar. Het vertalen van Fransch proza in het Nederlandsch en omgekeerd. Het vertalen van stukken over militaire onderwerpen.	2
Hoogduitsche taal.	Als voor 't Hoogduitsch.	Lezen. Vertalen van gemakkelek Duitsch in het Nederlandsch. Voornaamste taalregels.	9	Lezen. Behandeling der taalregels. Vertaling van niet te moeilik Hoogduitsch in het Nederlandsch en van eenvoudige zinnen van het Nederlandsch in het Hoogduitsch. Militair-technische benamingen.	2	Uitbreiding van het geleerde in het 2 ^e Studiejaar. Het vertalen van stukken over militaire onderwerpen.	2
Eng. taal.	Als voor 't Hoogduitsch.	Lezen. Vertalen van gemakkelek Engelsch. Uitspraak. Behandeling van de eenvoudigste taalregels.	9	Lezen. Vertalen van Engelsch proza. Behandeling der taalregels. Militair-technische benamingen.	2	Als voor 't Hoogduitsch.	2
Aardrijkskunde.	<i>a.</i> Nederland, grenzen, ligging, eilanden, spoor- en waterwegen, bodem, voortbrengselen, provinciën met voornaamste plaatsen. <i>b.</i> In hoofdtrekken de Aardrijkskunde van Europa en die der andere werelddeelen, grenzen, ligging, zeetën, golven, straten, enz., bergen en rivieren. Verdeeling in Staten, voornaamste steden en ligging dier Staten ten opzichte van elkander.	<i>a.</i> Natuur- en Staatkundige Aardrijkskunde van Nederland. <i>b.</i> Herhaling en uitbreiding van de Aardrijkskunde der vijf Werelddeelen.	9	<i>a.</i> De Natuur- en Staatkundige Aardrijkskunde van Nederland meer uitgebreid, alsmede die zijner Koloniën en Bezittingen. <i>b.</i> De Staatsinrichting van Nederland en Nederlandsch-Indië in hoofdtrekken.	3	Herhaling van het geleerde in het 2 ^e Studiejaar. De Natuur- en Staatkundige Aardrijkskunde van Frankrijk, Duitschland en België. Klimaten, stroomingen, winden, menschen, planten en dieren.	3
Geschiedenis.	<i>a.</i> De oude- en middelgeschiedenis in zeer grootte trekken en als inleiding tot de Nieuwe Geschiedenis. <i>b.</i> Nieuwe Geschiedenis. Algemeen overzicht tot het jaar 1789; voornaamste personen en gebeurtenissen, die, een overwegenden invloed op Nederland hebben gehad. <i>c.</i> De Vaderl. Geschiedenis en die der Koloniën en Bezittingen tot 1795.	De Algemeene Geschiedenis van 1789 tot heden.	9	De Vaderlandsche Geschiedenis met inbegrip van die der Nederlandsche Koloniën en Bezittingen, van 1795 tot heden.	3	Herhaling van de Nieuwste Geschiedenis na 1848.	3
Reglementen, enz.	De theoretische kennis en practische geschiktheid bezitten, welke van den vrijwillig dienenden sergeant kunnen gevorderd worden.	De Reglementen en Voorschriften, waarvan de kennis, voor de aanstelling tot sergeant en fourier bij het wapen vereischt worden.	7	Herhaling van de Reglementen en Voorschriften. Bekendheid met de verplichtingen, om in C. S., B. S., alsmede in het Gevecht in verspreide orde als S. Ct. en P. Ct. te kunnen optreden. 2 malen 's weeks practische oefening.	2	De Reglementen op de Exercitiën der Infanterie. Het Voorschrift op den Velddienst. Het voorschrift op de wapen- en schietoefeningen. Id. op den Inwendigen Dienst. De Garnizoensdienst. 2 maal 's weeks practische oefening.	3
Totaal	Lesuren voor de 3 klassen.	Totaal aantal lesuren	82	Totaal aantal lesuren	95	Totaal aantal lesuren	27

Cavalerie-Zaken.

Ruim een jaar geleden mocht ons ruiterswapen zich voor korten tijd in eene algemeene deelneming verheugen. Verschillende pennen werden in beweging gebracht, die alle beoogden het verval, waarin onze cavalerie was geraakt, aan te toonen, te erkennen en middelen te beramen om daaraan een einde te maken.

Wij hebben tot dusverre, als een gevolg van al dat geschrijf en gepraat, alleen kunnen constateeren, dat voor twee regimenten het militie-contingent werd verhoogd, en men, nadat de werving (gelukkig) mislukt was, door het geven van meer handgeld voor die twee regimenten eveneens meer vrijwilligers trachtte te krijgen. Of die laatste lokvogel veel geholpen heeft? Wij gelooven niet, dat de sterktestaten veel verbetering aanduiden; het incompleet aan vrijwilligers is en blijft groot. Maar daarbij, wat voor vrijwilligers komen thans in dienst! Het schijnt wel, dat de slechtste elementen uit de burgermaatschappij, door dat hooge handgeld verlost, zich hebben opgemaakt om voor korten tijd het militaire pak aan te trekken. Dronkaards, luiaards, leegloopers, dieven, een treurig troepje. Men zie de strafregisters maar eens na en neme kennis van de vonnissen, door de krijgsraden gewezen, om tot het inzicht te komen, dat het beter is geen vrijwilligers dan zulk personeel te krijgen.

Wij vermeenen dan ook, dat deze opflakkering van vrijwillige dienstneming bij de cavalerie zonder blijvend resultaat zal blijken en men ook voor dit wapen de kracht zal moeten gaan zoeken in een nog meer uitgebreid militie-contingent.

In bovenvermeld veelvuldig geschrijf heeft men eveneens meermalen aangetoond, dat de achttienmaandsche dienstdienst, voor deze militie door de Wet toegestaan, te kort was om daarmee voldoende resultaten te krijgen. Daarin is helaas geen verandering gebracht. Het streven is daarna geworden om, door snel-dressuur bij de depôts, de militie eerder bij de veldeskadrons te doen overgaan als afgericht (?) ruiter en den milicien dus langer te doen profiteeren van het werk, waarvoor hij eigenlijk in dienst was gekomen.

Het spijt ons die snel-dressuur zeer te moeten afkeuren en te gelooven dat door die half afgerichte militie een eskadron een zeer onvolledige versterking ontvangt. Het is nu evenwel de vraag: of men de opkomst der cavalerie-militie en den achttienmaandschen dienstdienst niet eene

zoodanige regeling zou kunnen doen ondergaan, dat het rijk en het wapen er meer voordeel van trekken.

Wij zouden daarvoor het volgende in overweging willen geven, en de militiewet voor dit wapen de volgende wijziging willen zien ondergaan.

De geheele militia der cavalerie komt jaarlijks 1 October te gelijk op.

De miliciens worden ingedeeld bij de veldeskadrons en daarbij afgericht.

Na voldoende oefening (in Maart b.v.) volgen zij met het eskadron, op de paarden, die elk hunner dien winter heeft gereden, waarmede zij dus bekend zijn en die nog geschikt moeten zijn voor den velddienst, de voorbereidende en de verdere zomeroefeningen van dat eskadron.

Zij gaan 30 September van dat jaar met verlof en hebben dan 12 maanden gediend.

Het volgend jaar 1 April komen zij weder voor 6 maanden onder de wapens en gaan 30 September van dat jaar met groot verlof, na dus in het geheel 18 maanden dienst te hebben volbracht. B.v. de militia van 1902 komt op 1 October—30 September 1903; daarna van 1 April—30 September 1904; de militia van 1903 is 1 October van dat jaar opgekomen en dus 1 April 1904 geschikt om aan de zomeroefeningen deel te nemen.

Men heeft dus voor de zomeroefeningen van het jaar 1904 twee lichteningen onder de wapens en zoo vervolgens ieder jaar.

Men zal dan, met de vrijwilligers die er nog mochten zijn, een behoorlijken troep hebben, waarmede men iets kan uitvoeren en niet, zooals nu, moeten uitrukken met eskadrons van 50 à 60 man, zoodat, om alle paarden beweging te geven, er tweemaal moet gereden worden, waardoor natuurlijk en oefening, en materiele verzorging zoogoed als eene fictie worden.

Men zal dan niet, om bij de manoeuvres met eene eenigszins behoorlijke sterkte te kunnen uitrukken, eene lichteing voor een week of vier onder de wapens behoeven te roepen, waarvan wij allen weten dat men aan *die* versterking niets, totaal niets heeft.

Indien men het militia-contingent op 200 man stelt per regiment, en dus per eskadron op 40 man, en des zomers met 80 man, behalve de vrijwilligers, kan uitrukken, dan zal dat er toch wel beter uitzien dan nu. Want voor de militia moet toch de oefening buiten de rijbaan, dus op het terrein, als de hoofdzaak beschouwd worden, en in ons systeem geeft men haar daarvoor twee volle zomers, die zij nu niet heeft.

In de wintermaanden, waarin zij wordt afgericht, — en die dus ook eene verlichting voor het eskadron vormen, wat betreft verzorging van materieel, minder rijden voor de afgerichten, zoodat er ook nog iets anders kan gedaan worden wat even noodig is —, kan ook de eskadronscommandant dat personeel leeren kennen; hij heeft er dan gelegenheid voor. En voor de zomeroefeningen heeft hij het kader, dat voor de africhting des winters gebruikt is, weder bij het eskadron beschikbaar, terwijl het voor dat kader niet kwaad is om ook eens met „groenen” te leeren omgaan en de anders weinig gebruikte reglementen weder eens aan te leeren. Kosten zijn er niet aan verbonden.

De eskadrons bewaren de kleeding der militie, die met verlof is, en sturen die naar de deponeerkamers, wanneer zij met groot verlof vertrekt. Zij moeten minstens voor twee lichtingen militie wapens disponibel hebben en die behouden, want het zal dan wel niet voorkomen dat men meer militie moet oproepen dan de twee lichtingen, die men des zomers onder de wapens heeft. Men kan dan de wapens (en nummers) van de militie, die 30 September met groot verlof vertrekt, indeelen aan de militie, die 1 October d.a.v. opkomt. De met groot verlof zijnde militie zal dan ook wel niet meer bij het wapen worden opgeroepen vóór hare overgave aan de artillerie. Misschien zijn er zelfs van de miliciens, die na 12 maanden eerste-oefening met verlof kunnen gaan, nog wel enkelen, welke dien winter, vóórdat zij weder moeten opkomen, vrijwillig onder de wapens blijven. Men heeft er dan nog meer voordeel van.

De depôts late men, zooals thans, dienen voor de africhting van recruten, die daar misschien nog wel iets meer kunnen leeren dan nu, er wat langer kunnen blijven, eenig idée van velddienst en van schijfschieten, enz., enz., kunnen ontvangen en verder voor de dressuur der remontepaarden gebezigd kunnen worden.

Wij gelooven niet, dat het in het voordeel van het wapen zijn zou, om de depôts geheel op te heffen en alle dressuur bij de veldeskadrons te doen plaats hebben. Men heeft dat ook al eens voorgesteld en zelfs, zooals men zeide, kundige cavalerie-officieren bevalen dat aan. Wij kunnen niet begrijpen, dat het voordeelig kan zijn, om in stede van een depôt er per regiment vijf op na te houden. Dit zou, naar onze meening, aan de bewegelijkheid bij mobilisatie zeer schaden, terwijl het nog zeer de vraag zou zijn of de dressuur der remontepaarden, dat een geheel afzonderlijk werk mag genoemd worden, wel bij ieder veldeskadron in goede handen zou zijn.

Geheel buiten dit opstel staande, ook niet alleen betrekking hebbende op de cavalerie in het bijzonder maar op alle wapens, en waarin de militiewet toch ook wijziging dient te ondergaan, is het volgende.

Een huzaar (om bij de cavalerie te blijven) wordt wegens diefstal door een krijgsraad gevonnisd; na zijne straf ondergaan te hebben wordt zijn verband verbroken en hij zonder paspoort uit den dienst verwijderd. Bij het vonnis van den krijgsraad is *niet* de ontzegging om vijf jaren als militair, enz., te dienen gevoegd.

Is hij dan evenwel militieplichtig dan wordt hij teruggebracht tot milicien van dat jaar, waarin hij militieplichtig is geworden, en met groot verlof gezonden.

De niet meer huzaar zijnde, maar nu milicien geworden persoon, kan het om de een of andere reden in den burgerstand niet vinden; op zekeren dag besluit hij volgens de militiewet voor 6 maanden b.v. te gaan dienen; hij trekt zijn uniform aan, zoo hij deze ten minste nog heeft (er zijn er toch al aangekomen, die dat beetje goed ook al verkocht

hadden), komt zich bij zijn korps melden en *moet* worden aangenomen, daar hij niet *mag* worden geweigerd.

Als *huzaar* heeft men hem verwijderd, omdat men een dief niet in de gelederen kan gebruiken, maar *dezelfde* persoon, die dezelfde uniform draagt als de andere huzaren, in alle opzichten als die anderen wordt behandeld, maar nu *milicien* is geworden, *mag* men niet meer verwijderen. Nu *moet* men hem in de gelederen houden, en als hij het verkiest zelfs nog langer dan 6 maanden; hij kan zijn militietijd op die wijze uitdienen. Veelvuldig wordt hiervan gebruik gemaakt.

W^or^dt het niet tijd dat de militiewet op dit punt herzien wordt?

In het begin van dit opstel spraken wij over het slechte gehalte der aankomende vrijwilligers en de zware disciplinaire straffen die hun dikwijls, zeer dikwijls zelfs, moeten worden opgelegd.

Krijgsraadvonnissen en detachering in de klasse van discipline moeten later worden ingehaald, maar al die cachot- en provooststraffen, waardoor de man aan alle diensten onttrokken wordt, in welken tijd anderen voor hem dienst moeten doen, daar hoort men verder niets van. Men heeft van die zoogenaamde: „kwartaalvrienden”, die het zoo juist weten af te passen dat zij in een kwartaal b.v. \pm een maand in provoost of cachot doorbrengen, maar wel zorgen het niet zoo bont te maken dat zij naar Vlissingen vertrekken. Wat heeft men nu aan zulk personeel en aan hunne diensten? Indien nu eens de bepaling werd gemaakt, dat ook die straftijden, waarin geen dienst is gedaan, later moesten worden ingehaald, wij hebben de innige overtuiging, dat het minder werd. Men zou het in alle geval kunnen beproeven, baatte het niet, schaden zou het zeker evenmin.

Eveneens gebeurt het veelvuldig dat recruten en miliciens bij hunne indiensttreding nog vonnissen moeten ondergaan, die hun vóór dien tijd door een burgerrechtbank waren opgelegd, maar nog niet uitgevoerd. Zij ondergaan dus die straf *in* hun diensttijd, maar, alhoewel zij daardoor dus aan den dienst worden onttrokken, behoeven zij dat verlies later niet in te halen.

Wij gelooven, dat door verandering van dit alles en het rijk en het individu gebaat zouden zijn.

Almede moest het niet voorkomen, dat een vrijwilliger na 6 of meer-jarigen dienst met schuld aan het rijk de gelederen verliet. Hij moest dan maar blijven doordienen tot zijn schuld gedelgd was; wij hebben de overtuiging dat iedereen wel zorgen zou dit spoedig in orde te hebben, en dat en het rijk en de magazijnen daarmede gebaat zouden zijn, in welke laatste men nu bergen gedragen kleeding heeft liggen. Van een man, die geen schuld heeft, behoeft men immers de kleeding niet in te nemen; eene bepaling in dien geest zou ten minste gemaakt kunnen worden.

De Indologische vakken in het Ned.-Indische Leger.

In den laatsten tijd mogen zich de Indologische vakken in eene vroeger ongekennde belangstelling verheugen en ongetwijfeld is deze vergroote belangstelling een gelukkig verschijnsel in een leger, dat bijna voortdurend moet optreden tegen en voor een groot deel is samengesteld uit Inboorlingen van ons Indisch rijk.

Toch is het aan redelijken twijfel onderhevig of die belangstelling de beoefening der Indologische vakken, zoowel in het leger zelf, als aan de H. K. S., de K. M. A. en den H. C., niet op verkeerde wegen brengt; wij zullen in het ondervolgende nagaan, waarom en in hoeverre de studie van die vakken voor het N.-I. leger noodzakelijk is.

De officier van het N.-I. leger heeft gedurende zijne loopbaan:

1. te maken met het Inlandsche element van dat leger, hetwelk hij voor den oorlog tegen den buiten- en den binnenlandschen vijand moet opleiden;

2. hij kan geroepen worden tot het vervullen van diplomatieke en politieke betrekkingen in het verkeer met de Inlandsche vorsten en grooten;

3. bovendien moet hij, evenals elk ander beschaafd inwoner van Insulinde, eene algemeene kennis hebben van land en volk, te midden waarvan hij een groot deel van zijn leven zal doorbrengen.

Terwijl eerstgenoemde taak behoort tot het dagelijksch werk van den troepenofficier, komt het vervullen van diplomatieke en politieke betrekkingen — voor zoover aan officieren opgedragen — voor rekening van den hooger troepenleider en den stafofficier.

De opleiding tot den officiersrang en de hoogere vorming van officieren moet hiermede rekening houden en wel zoodanig, dat in het sub 1 en 3 bedoelde het onderwijs aan de K. M. A. en den H. C. moet voorzien, terwijl de officieren aan de H. K. S. voor de sub 2 genoemde betrekkingen moeten worden bekwaamd.

Van hoeveel belang de studie der Indologische vakken ook zijn moge, zij mag in geen geval nadeel doen aan die der eigenlijke krijgswetenschap, welke aan alle inrichtingen van militair onderwijs op den voorgrond moet staan.

Ad. 1. Op ultimo December 1898 telde het N.-I. leger 2807 Amboineezen en 21.931 Inlanders, nl. Javanen, Soendaneezen, Madoereezen, Boegineezen en Maleiers. De verdeling dezer landaarden over de

verschillende wapens en diensten, alsmede hunne sterkte, blijkt uit den volgende staat: ¹⁾

Wapens en diensten.	Javanen.	Soendaneezen.	Madoereezen.	Boegineezen.	Maleiers.	Totaal.
Infanterie	16847	1412	501	202	339	19301
Cavalerie.....	311	103	—	3	—	417
Artillerie.....	1013	170	8	4	3	1198
Genie	239	24	7	7	12	289
Hospitaaldienst	400	35	18	9	15	477
Kader der Mil. School	1	—	—	—	—	1
Maréchaussée.....	220	28	—	—	—	248
Totaal-generaal.	19031	1772	534	225	369(a)	21931

(a) Hieronder 31 Niassers en 290 Timoreezen.

Hieruit blijkt, dat de Javanen het grootste deel van het Inlandsche element vormen; het is dus niet te verwonderen, dat de weinige niet-Javanen over het algemeen spoedig de taal hunner Javaansche makkers overnemen. ²⁾ Op grond hiervan mag men het Javaansch als *de* taal van het Inlandsche, d. w. z. niet-Amboineesche deel van het leger beschouwen.

Het Javaansch is dus de voornaamste taal onder de niet-Europeesche militairen.

De Amboineezen kennen bij hunne indiensttreding Maleisch, al is dit ook vermengd met vele Portugeesche woorden; na het Javaansch komt derhalve Maleisch als de tweede taal onder de niet-Europeesche militairen voor.

Waar het overal algemeene verbazing zou wekken, als men voor de africhting en verdere vorming van Nederlandsche miliciens de Deutsche taal bezigde en de commando's in het Fransch gaf, mag het ongetwijfeld, op zijn zachtst uitgedrukt, bevreemdend worden genoemd, dat de Javaansche recruit nooit anders dan in een, met alle grammatische vormen spottend koeterwaalsch, het zg. Laag-Maleisch, door zijne Europeesche meerderen wordt aangesproken, ³⁾ terwijl hij alle bewegingen moet uitvoeren op commando's, die in het voor hem volkomen onverstaanbare Nederlandsch zijn gesteld.

Zonder hier de waarde van den Javaan voor het leger te willen bespreken, meenen wij als vaststaande te mogen aannemen, dat een

¹⁾ Ontleend aan het Koloniaal Verslag over 1899.

²⁾ Indisch Militair Tijdschrift 1900, 1e deel, blz. 89.

³⁾ De enkele officieren en onderofficieren, die Javaansch kennen, natuurlijk uitgezonderd.

uitsluitend gebruik van zijne eigen Javaansche taal bij de africhting en verdere vorming een hoogst gunstigen invloed op zijne militaire bruikbaarheid zou oefenen. Is het waar, wat tegenstanders van den Javaanschen militair als zoodanig beweren, nl. dat hij in vele opzichten belangrijk voor den Europeaan onderdoet, — een oordeel, dat wij niet gaarne onderschrijven —, dan is het te meer eene klemmende noodzakelijkheid er uit te halen, wat er uit te halen is, en treedt de eisch, dat minstens het onderwijzend personeel, d. w. z. dat bij de depot's, de Javaansche taal machtig is, nog meer op den voorgrond.

Daar verder Amboineezen als militair hooger staan dan Javanen, is de eisch ook dezen landaard in eene hem volkomen bekende taal, i.e. het Maleisch, onderricht te geven, van minder belang dan tegenover den Javaan.

Onder het onderwijzend personeel, bovenbedoeld, zijn zoowel officieren als onderofficieren begrepen.

Behalvé dat Maleisch noodig is met het oog op de Amboineezen en de enkele Maleiers in het leger, is het zeer gewenscht, dat vooral infanterie-officieren eenige kennis van het Maleisch hebben. Als post-commandant toch komen zij dikwijls in aanraking met Inlandsche vorsten en dan zouden ze met Javaansch op de B. B. niet ver komen. Er kan dus geen sprake zijn de officieren te verdeelen in twee categorieën, zooals wij later voor de onderofficieren zullen aanbevelen.

Voor de officieren der cavalerie, der artillerie en der genie is het Maleisch van minder belang dan voor die der infanterie, daar bij genoemde wapens geen Amboineezen dienen; toch blijft die taal ook voor hen van veel gewicht, daar zij haar dikwijls tegenover personen, buiten het leger staande, moeten gebruiken.

Elk troepenofficier moet dus Javaansch en Maleisch kunnen spreken en verstaan, ¹⁾ wil hij in staat wezen zijne Inlandsche onderhebbenden naar behooren geschikt te maken voor de taak, welke hen in de werkelijkheid wacht. Voorts is voor hem van groot belang kennis van den volksaard en, om deze te verkrijgen, is kennis van de taal een krachtig hulpmiddel, terwijl onderwijs in de sub 3 genoemde vakken, met name in ethnographie, den grondslag daartoe moet leggen.

Ad. 2. Behalve, dat het Maleisch in een groot gedeelte van den Archipel, zij 't dan ook hier en daar met vreemde bestanddeelen vermengd, de inheemsche taal is en voorts op alle zeeplaatsen, hoewel tot eene „mengelmoes-taal” verbasterd, gesproken en verstaan wordt, maakt men bij voorkeur gebruik van deze taal bij het diplomatiek verkeer met Inlandsche vorsten en grooten. Men zou het de taal der diplomatie kunnen noemen en zij is derhalve onmisbaar voor de sub 2 genoemde betrekkingen, welke aan den N.-I. officier kunnen worden opgedragen. Behalve in het spreken en het verstaan, is hier ook eene groote vaardigheid in de correspondentie noodig.

¹⁾ Lezen en schrijven, dus correspondentie in beide talen, wordt hier niet vereischt.

Dat kennis van het staats- en van het administratief recht van N.-I. en van het Mohammedaansch recht voor deze categorie van officieren van groot gewicht is, behoeft nauwelijks te worden toegelicht.

Ad. 3. In verband met hetgeen boven werd opgemerkt omtrent kennis van den volksaard van den Inlander, behoort bij de beoefening der O.-I. land- en volkenkunde eene ruime plaats te worden ingeruimd aan de ethnographie van den Indischen Archipel.

Het is zonder twijfel voor den pas aangekomen officier van veel waarde, dat hij zich dadelijk tegenover de koelies, die zijne bagage moeten vervoeren, de bedienden, die hij in zijne woning noodig heeft, de Chineesche leveranciers, welke hem en den troep van al 't noodige voorzien, enz., enz., verstaanbaar kan uitdrukken. De taal, waarin dit gewoonlijk geschiedt, is een zeer verbasterd Maleisch; het is evenwel volstrekt niet uitgesloten, dat hij in vele gevallen met Javaansch even goed, zoo niet beter terecht kan. Vergeleken met de taak, welke de officier tegenover de Inlandsche militairen te vervullen heeft, is dit slechts van secundair belang, hetgeen ook op de meest overtuigende wijze blijkt uit het feit, dat, ten tijde dat het onderwijs in het Maleisch aan de K. M. A. nog alles te wenschen overliet en dat aan den H. C. het Maleisch in het geheel niet gedoceerd werd, de van die inrichtingen afkomstige officieren zich, evenals hunne van het Nederlandsche leger gedetacheerde kameraden, die absoluut geen Maleisch kennen, in den regel al heel spoedig wisten te redden.

Het voorgaande leidt dus tot de volgende conclusiën:

1. Op de K. M. A. en den H. C. moeten onderwezen worden Maleisch en Javaansch en wel voornamelijk de conversatie in beide talen; voorts O.-I. land- en volkenkunde, waarbij aan ethnographie de meeste aandacht dient te worden geschonken.

2. De officieren, welke voor eene detachering aan de H. K. S. in aanmerking wenschen te komen, moeten op het daartoe strekkende toelatingsexamen zoowel in het Maleisch als in het Javaansch proeven van bekwaamheid afleggen in overeenstemming met hetgeen op het eindexamen van K. M. A. en H. C. van hen te dien opzichte gevorderd is.

3. Op de H. K. S. moet Maleisch als verplicht leervak worden onderwezen, waarbij correspondentie en lezen van handschriften op den voorgrond staan, een en ander als voortzetting van de Maleische lessen op de K. M. A. en den H. C.

Het Javaansch wordt facultatief gesteld.

Verder worden staats- en administratief recht van N.-I. en Mohammedaansch recht gedoceerd.

Onderwijs in O.-I. land- en volkenkunde ¹⁾ is hier overbodig, vooral wanneer de officieren-leerlingen in dit vak geëxamineerd zijn.

Het is nu de vraag: of de beoefening der eigenlijke krijgswetenschap

¹⁾ Niet te verwarren met militaire aardrijkskunde van N.-I.

niet lijden zou bij eene regeling van het Indologisch onderwijs als boven werd uiteengezet. Wij gelooven van wel.

Het N.-I. leger is geroepen om het Nederlandsch gezag te handhaven zoowel tegenover de Inlandsche volken als tegen een buitenlandschen vijand. Het is hier niet de plaats om aan te toonen, waarom deze tweeledige taak ook eene tweeledige opleiding noodzakelijk maakt. Op grond van hetgeen wij vroeger hierover ¹⁾ schreven, nemen wij de noodzakelijkheid dezer tweeledige opleiding als bewezen aan.

De militair-wetenschappelijke opleiding aan K. M. A., H. C. en H. K. S. omvat dus voor den N.-I. dienst in de eerste plaats hetgeen zij voor den Nederlandschen dienst begrijpt — waarbij natuurlijk plaatselijk Indische toestanden de plaatselijk Nederlandsche vervangen — en daarenboven alles wat betrekking heeft op het optreden van het N.-I. leger tegenover den Inlandschen vijand.

Waar het zuiver militaire studieveld van den adspirant-officier en van den officier zooveel meer omvat dan dat van zijn Nederlandschen collega, zal het zeer bezwaarlijk zijn, zijne Indologische opleiding te laten voldoen aan de door ons gestelde eischen. Wij hebben voorop gesteld, dat de krijgswetenschap hoofdzakelijk moet blijven en wij zullen dus moeten nagaan in hoeverre of de door ons gestelde eischen gewijzigd kunnen worden.

Om te beginnen zal of Maleisch of Javaansch als leervak aan de K. M. A. en den H. C. moeten vervallen en o. i. moet dan Javaansch behouden blijven, daar deze taal onder het niet-Europeesche element van het leger de overhand heeft. Wel is waar zal de jonge officier bij zijne aankomst in Indië nog niet ingewijd zijn in alle geheimenissen der Javaansche grammatica, maar men kan na een streng methodische indeeling der lessen en een nauwlettend toezicht op de studiën, zoals dit op eene militaire onderwijs-inrichting mogelijk is, verwachten, dat hij er genoeg van weet, om in Indië, onder Javanen vertoevende, op de reeds verkregen kennis voort te bouwen, zoodat hij binnen korten tijd eene alleszins voldoende bedrevenheid in het spreken en het verstaan van het Javaansch heeft gekregen.

Het zg. Laag-Maleisch, de lingua franca van den Indischen Archipel, zal hij zich, geholpen door zijne kennis van het Javaansch, gemakkelijk eigen kunnen maken, terwijl de kennis van die taal, waarvan de grammatica het meest volledig is van alle Indische talen, hem in staat stelt ook in korten tijd voor zijne betrekking genoeg bedrevenheid in het spreken en het verstaan van het echte Maleisch te verkrijgen. Taalstudie toch wordt aanmerkelijk verlicht door een verblijf in het land, waar de te beoefenen taal inheemsch is. Oefenen de chefs de noodige pressie uit, dan twijfelen wij er geen oogenblik aan, of de jonge officier spreekt en verstaat reeds spoedig na zijne aankomst goed Javaansch en dragelijk Maleisch.

¹⁾ Indisch Militair Tijdschrift 1900, IIe deel, blz. 282.

Het omgekeerde, nl. het door zelfstudie aanleeren van Javaansch, nadat men van te voren onderwijs in het Maleisch heeft genoten, vereischt vrij wat meer moeite en tijd.

O.-I. land- en volkenkunde kan o. i. niet als leervak aan K. M. A. of H. C. gemist worden.

Wij gelooven niet, dat het opnemen van deze twee leervakken op het programma van de opleiding tot den officiersrang de studie der militaire vakken bij eenige meerdere krachtsinspanning door de cadets zou benadeelen; de duur der militaire opleiding aan de K. M. A. toch bedraagt thans drie jaar, tegen vroeger twee jaar.

Tegenwoordig wordt aan de H. K. S. o. i. te veel aandacht geschonken aan de Indologische vakken ten koste der krijgswetenschap. Zoo worden er van de 26½ lesuren per week in het derde studiejaar (krijgskundige studiën) 10 besteed aan de Indologische vakken; de invloed van laatstgenoemde blijkt, wanneer men het aantal lesuren per week in tactiek en krijgsgeschiedenis in alle drie de studie jaren voor beide legers nagaat. ¹⁾

	TACTIEK.			KRIJGSGESCHIEDENIS.		
	1e studiejaar.	2e studiejaar.	3e studiejaar.	1e studiejaar.	2e studiejaar.	3e studiejaar.
Leger h. t. l.	2½	2	2	—	4½	3
„ in N.-I.	2½	2	2	—	2	4

Waarschijnlijk zal niemand beweren, dat het aantal lesuren per week in tactiek en krijgsgeschiedenis te veel is voor den Nederlandschen officier om hem een helder inzicht in de Europeesche oorlogvoering te geven; welnu, de Indische hoogere troepenleider en stafofficier heeft evenveel inzicht in die oorlogvoering noodig als zijn Nederlandsche collega en bovendien moet hij in alle opzichten op de hoogte zijn van de Inlandsche oorlogvoering. Toch blijft het aantal lesuren in tactiek voor beiden even groot en dat in krijgsgeschiedenis is voor de Indische leerlingen zelfs kleiner, terwijl stafdiensttoefeningen op de kaart voor hen geheel achterwege blijven.

Hieruit blijkt dus, dat het onderwijs in tactiek, krijgsgeschiedenis en stafdienst, hetwelk aan de Indische leerlingen gegeven wordt, achter staat bij datgene, hetwelk de Nederlandsche leerlingen ontvangen.

Het leerplan der H. K. S. bevestigt deze conclusie; immers wat betreft krijgsgeschiedenis omvat het:

a. Voor het leger h. t. l.:

„Critische behandeling van veldtochten, of van gedeelten daarvan; bij voorkeur te kiezen uit die, welke op Nederlandschen bodem zijn gevoerd, en overigens uit de oorlogen van Frederik den Groote en van Napoleon en uit de in de tweede helft dezer eeuw in Europa gevoerde oorlogen.”

b. Voor het leger in N.-I.:

„Critische behandeling van veldtochten of van gedeelten daarvan, gevoerd in Nederlandsch-Indië, Britsch-Indië en elders.”

¹⁾ Cursus 1900—1901.

Uit de toevoeging „en elders” zou men kunnen opmaken, dat eene behandeling van veldtochten, in Europa of in Amerika gevoerd, ook geoorloofd is. Evenwel de koloniale krijgsgeschiedenis is geheel op den voorgrond gesteld ten nadeele der „Europeesche”. In de toekomst zal het er niet beter op worden, wanneer Javaansch, tot dusverre facultatief, verplicht wordt gesteld. De kleine vermindering welke alsdan het Maleisch kan ondergaan, omdat kennis van die taal te beginnen met dit jaar op het toelatingsexamen gevorderd wordt, weegt niet op tegen deze vermeerdering. In verband met het groote belang van de kennis van het Maleisch voor den hooger en troepenaanvoerder en den stafofficier, hierboven toegelicht, zou het niet raadzaam zijn de beoefening dezer taal facultatief te stellen.

Dat wij ons met den boven geschetsten toestand niet kunnen vereenigen, behoeft nauwelijks te worden gezegd; om verbetering in dien toestand aan te brengen, dienen de Indologische vakken zooveel mogelijk te worden beperkt.

In verband met de door ons voorgestelde regeling aan de K. M. A. en den H. C. zou op het toelatingsexamen tot de H. K. S. kennis van Javaansch worden gevorderd, terwijl kennis van het Maleisch tot aanbeveling zou strekken. Op de H. K. S. zou in overeenstemming hiermede het Javaansch als facultatief, het Maleisch als verplicht vak gedoceerd moeten worden, terwijl het aantal lesuren per week niet meer dan twee zou mogen bedragen.

Van de andere twee vakken, waarin wij in onze voorloopige beschouwingen onderwijs aan de H. K. S. verlangden, nl. staats- en administratief recht van N.-I. en Mohammedaansch recht, kan o. i. het eerste het minst worden gemist. Kennis van de grondslagen, waarop het Indisch bestuur e. a. berust, is voor den landsdienaar in N.-I. even onmisbaar als kennis van het Nederlandsche staatsrecht voor den Nederlandschen staatsburger in het algemeen. Beide vakken zijn o. i. bij de opleiding tot den officiersrang minder op hunne plaats en er blijft dus niets anders over dan ze aan de H. K. S. te doceeren.

De studie van het Mohammedaansch recht, hoe belangrijk op zich zelf ook, kan het beste worden gemist in het belang der militair-wetenschappelijke vorming.

Resumeerende, moet dus het Indologisch onderwijs voor aspirant-officieren en officieren als volgt worden geregeld:

a. Aan de K. M. A. en den H. C. wordt les gegeven in Javaansch (hoofdzakelijk conversatie) en O.-I. land- en volkenkunde (hoofdzakelijk ethnographie).

b. De aspiranten tot de H. K. S. worden geëxamineerd in Javaansch en O.-I. land- en volkenkunde. Kennis van 't Maleisch strekt tot aanbeveling.

c. Aan de H. K. S. wordt les gegeven in Maleisch als verplicht,

in Javaansch als facultatief leervak; voorts in het derde studiejaar in staats- en administratief recht van N.-I.; nooit meer dan twee lessen per week.

In plaats van hetgeen nu op het leerplan staat voor land- en volkenkunde van N.-I. treedt militaire aardrijkskunde van N.-I.; terwijl het programma voor strategie en krijgsgeschiedenis zou omvatten:

„Begrippen en vormen der strategie, toegelicht door voorbeelden uit de krijgsgeschiedenis. Critische bespreking van eenige belangrijke werken op het gebied der strategie.

„Landingen. Bergoorlog. Volksoorlogen.

„Critische behandeling van veldtochten of gedeelten daarvan; bij voorkeur te nemen uit die, welke in Nederlandsch-Indië, Britsch-Indië en elders zijn gevoerd, en overigens uit de oorlogen van Frederik den Groote en van Napoleon en uit de in de tweede helft dezer eeuw in Europa en Amerika gevoerde oorlogen.”

Hieruit moge blijken, in welke richting wij de hoogere militair-wetenschappelijke vorming van den Indischen officier veranderd zouden wenschen te zien; de Indologische vakken mogen hiertegen geen beletsel zijn.

Uit de voorafgegane beschouwingen kan men indirect de gevolgtrekking maken, dat wij ons niet kunnen vereenigen met een stelsel, waarbij geldelijke premiën worden uitgelooft aan officieren, welke proeven van bekwaamheid in eene Indische taal hebben afgelegd.

Waar wij in het algemeen den eisch hebben gesteld, dat de Indische officier Javaansch en Maleisch machtig moet zijn, wil hij geschikt voor zijne betrekking worden genoemd, heeft het toekennen eener premie voor kennis van een dezer talen geen zin, tenzij als overgangsmaatregel.

Het komt ons echter wenschelijk voor de studie van andere Indische talen door het uitloven van premiën aan te moedigen, mits de voor den officier zoo noodzakelijke zelfstudie van zuiver militairen aard daaronder niet lijdt.

Vele officieren bv., welke in het gouvernement Atjeh en onderhoorigheden met de uitoefening van het civiel gezag belast zijn, hebben zich met opoffering van veel geld, tijd en moeite het Atjehsch eigen gemaakt en dergelijken hebben alleszins recht op een gratificatie uit 's lands kas.

Bij het toekennen van die premiën zij men erop bedacht, dat taalstudie nooit de militaire-vakstudie in den weg mag staan; in een leger heeft men een officierskorps noodig bestaande uit krijgslieden, niet uit taalgeleerden.

Ondertusschen zou het slechts een halve maatregel zijn, als men van de onderofficieren niet ongeveer dezelfde kennis van de Indische talen verlangde als van de officieren. In verband hiermede zou het alle aanbeveling verdienen, wanneer men het Europeesche onderofficierspersoneel splitste in twee categorieën, nl.: 1°. voor de Europeesche en Amboineesche onderdeelen; 2°. voor de Inlandsche, d. i. Javaansche onderdeelen.

Bij de veldinfanterie (nog gerekend op 18 bataljons) zou eerstgenoemde categorie bestemd zijn voor 35, laatstgenoemde voor 37 compagnieën, terwijl bij de garnizoensinfanterie, bij de maréchaussée en bij de depotbataljons, in verband met de verhouding tusschen Eur. en Inl., moet worden bepaald, hoeveel onderofficieren van de eerste en hoeveel van de tweede categorie per compagnie en per detachement noodig zijn. Onderluitnants, adjudant-onderofficieren en instructeurs buiten rekening latende, zouden beide categorieën bij de veldinfanterie (gerekend als boven) sterk zijn resp. 350 en 370 onderofficieren, terwijl het aantal Europeesche onderofficieren — eveneens zonder adjudant-onderofficieren en instructeurs — volgens de formatie van 1890 bedraagt: bij de cavalerie 57, bij de bereden artillerie 80 (zonder het kader van de sectiën bergartillerie op de buitenbezittingen) en bij de genietroepen 24.

Eene dergelijke splitsing is bij de andere wapens niet noodig, daar de Maleisch sprekende militairen, wegens hun uiterst gering aantal (zie den staat in het begin van dit artikel) gerust buiten beschouwing kunnen blijven. Bij cavalerie, artillerie en genie eische men dus van het Europeesche kader kennis van de Javaansche, niet van de Maleische taal; vooral bij de bereden artillerie zal dit noodig zijn, daar hier de onderofficiersafdeeling „het stuk” uit Europeanen en Inlanders bestaat.

Het indeelen van vast Europeesch kader bij de Inlandsche onderdeelen van de infanterie zou bovendien het groote voordeel hebben, dat de onderofficieren in de gelegenheid komen goed met den Javaan te leeren omgaan, zonder dat eene overplaatsing naar eene Europeesche of eene Amboineesche compagnie hen daarbij zal hinderen. De bruikbaarheid der Inlandsche compagniën zou er zeer bij winnen.

Waar men aan het kader hogere eischen stelt, is het billijk betaling en vooruitzichten te verbeteren. Hiertoe zal men toch moeten overgaan om het kader èn in quantiteit èn in qualiteit aan alle eischen te laten voldoen. Hiertoe bestemde sommen zijn beter besteed dan de gelden voor premiën aan een officier, die een examen in het Maleisch of het Javaansch heeft afgelegd. Wij gelooven niet, dat de bezwaren, verbonden aan het taalonderwijs dat aan de kaderscholen gegeven moet worden, zeer groot zullen zijn. In de eerste plaats bevinden zich de leerlingen in eene omgeving, waar ze minstens of Maleisch, of Javaansch ja dikwijls beide talen, den geheelen dag hooren spreken; in de tweede plaats heeft het kader veel meer aanraking met de Inlandsche of Amboineesche militairen en de Inlandsche bevolking dan officieren. De zg. huishoudsters zullen krachtig tot het aanleeren der Indische talen kunnen meewerken.

Bij de infanterie moeten alle reglementen in de drie talen, d. i. Nederlandsch, Maleisch en Javaansch, bij de overige wapens in het Nederlandsch en Javaansch gesteld zijn; niet alleen de eigenlijke tekst, doch ook de commando's. Behalve dat de commando's in de eigen taal een groot gemak zullen opleveren voor het niet-Europeesche kader, zal de instructie

er door worden bevorderd, daar de troep nu spoediger begrijpt, wat van hem verlangd wordt.

Worden onze denkbeelden verwezenlijkt, dan verkrijgt men het volgende:

1. De pas benoemde Indische officier heeft drie, c. q. twee jaar lang onderricht genoten in de eigen taal van \pm 19.000 niet-Europeesche militairen; geholpen door zijne kennis van het Javaansch zal hij zich spoedig de taal van eene andere categorie niet-Europeesche militairen, nl. van \pm 3200 Amboineezen en Maleiers, eigen maken.

2. Bij het begin zijner detachering aan de H. K. S. reeds toegerust met eene voldoende kennis van het Maleisch, zal de officier zijne studiën in die taal aan genoemde inrichting voortzetten en na ommekeer van die detachering Maleisch naar behooren spreken, verstaan, lezen en schrijven.

3. Het onderwijs in de militaire vakken aan de H. K. S. wordt niet langer benadeeld door dat in de Indologische vakken.

Het spreekt vanzelf, dat van den Indischen officier altijd meer krachtsinspanning geëischt wordt dan van zijn Nederlandschen collega.

Hiertegenover staat het tegenwoordige stelsel, dat tengevolge heeft:

1. De pas benoemde officier heeft drie, c. q. twee jaar lang onderricht genoten in de eigen taal van \pm 3200 niet-Europeesche militairen. De kennis van deze taal, het Maleisch, maakt hem het door zelfstudie aanleeren van Javaansch, de eigen taal van \pm 19.000 niet-Europeanen, niet zoo gemakkelijk, als omgekeerd kennis van het Javaansch de studie van het Maleisch verlicht.

2. Het gevolg is, dat de Javaan, die bij zijne indiensttreding alleen Javaansch kent, Maleisch moet leeren, voordat hij zijne Europeesche meerderen begrijpt.

3. Het onderwijs in de Indische talen aan de H. K. S. zal alleen wat betreft Maleisch enig succes kunnen hebben, omdat sedert dit jaar de kennis van die taal op het toelatingsexamen gevorderd wordt. Het verplicht stellen van Javaansch zal niet veel uitwerken; in drie periodes van zes maanden, met twee detacheringen bij den troep er tusschen, kan niet veel geleerd worden. De practijk bewijst zulks ieder jaar.

4. De militaire vakken lijden onder de Indologische vakken en omgekeerd.

Het moge ons gelukt zijn aan te toonen van welk groot belang het Javaansch voor het N.-I. leger is en dat de kennis van die taal en van andere voor den Indischen officier belangrijke Indologische vakken verkregen kan worden, zonder aan de krijgskundige studiën te schaden.

Ook voor het verkeer met de Javaansche bevolking is Javaansch van het hoogste gewicht. Wanneer het N.-I. leger Java tegen een buitenslandschen vijand verdedigen moet, zal het een groot voordeel zijn,

indien officieren en een groot deel van het kader de landstaal kennen. Wel wordt in West-Java nagenoeg uitsluitend Soendaneesch gesproken, doch met Javaansch, eene aan het Soendaneesch nauw verwante taal, zal men hier verder komen dan met Maleisch.

Spreken en verstaan officieren en kader eenmaal Javaansch, dan zal de afstand tot den Javaanschen soldaat en daarmee tot de Javaansche bevolking kleiner worden en men zal elkaar meer waardeeren, dan tot dusver het geval is. Op die wijze zal ook het officierskorps met de Europeesche onderofficieren een steentje kunnen bijdragen tot de vestingen in de harten der Javanen, de eenige, die voor de landsverdediging duurzame waarde hebben.

C.

De nieuwe Kanonsystemen.

Van de firma MERREM & LA PORTE te Amsterdam ontvingen wij, naar aanleiding van de mededeelingen over „Rijproeven met EHRHARDT'sche veldvuurmonden in Noorwegen in het voorjaar van 1901”, welke voorkwamen in de 7de aflevering van De Militaire Spectator, onderstaand bericht, overgenomen uit „*Verdens Gang*” van 17 Juni 1901, ter plaatsing. Om der onpartijdigheidswille, voldoen wij gaarne aan dit verzoek, alhoewel het bericht niet meer actueel mag worden geacht. Sedert toch ontvingen wij eene niet in twijfel te trekken mededeeling, dat door de Noorsche regeering bij de Rheinische Metallwaaren- und Maschinenfabrik EHRHARDT te Dusseldorf zijn besteld: 132 veldvuurmonden, 72 caissons en 39.600 granaatkartetsen, zoomede dat nadere bestellingen weldra zullen volgen. Uit een en ander mag worden afgeleid, dat het EHRHARDT'sche geschut bij de proeven de zege heeft weggedragen.

In verschillende bladen werd medegedeeld, dat de Commissie voor de vergelijkende proeven met de beide ter beschikking gestelde proefbatterijen van Duitsche en Fransche herkomst tot het besluit gekomen was, dat het Duitsche geschut van het systeem EHRHARDT boven het Fransche systeem SCHNEIDER CANETS te verkiezen is. Dit is juist voor zoover de stelsels zelf betreft. Daarentegen is de Commissie alles behalve tevreden over de fabriekmatige bewerking en het uithoudingsvermogen van het EHRHARDT'sche materieel. Bij beide systemen verlangt de Commissie een aantal veranderingen; de meeste echter bij het EHRHARDT'sche geschut.

Bij vergelijking van de beide systemen komt de Commissie tot den volgende uitslag: Met betrekking tot beweeglijkheid en geschiktheid om te manoeuvreren zijn de beide stelsels op vlak terrein ongeveer even goed. Bij oneffen terrein echter voldoen zij in hun tegenwoordigen vorm geen van beiden, hoewel de EHRHARDT'sche batterij belangrijk gemakkelijker vooruitkwam dan de Fransche. Met het oog op uithoudingsvermogen bleek de Fransche batterij heel wat solieder en beter afgewerkt dan de Duitsche. Bij het schieten op vaststaande en bewegelijke schijven, die loodrecht op de schietlijn de batterij naderden of zich daarvan verwijderden, bleken beide stelsels gelijkwaardig; bij het schieten op een doel, dat zich dwars van de schietlijn bewoog, voldeed echter de EHRHARDT'sche batterij beter, terwijl de SCHNEIDER-kanonnen tengevolge van de remschoeninrichting de zich zijwaarts bewegende schijven niet zoo goed volgen konden.

Beide stelsels hebben een automatische inrichting om den vuurmond na het schot weder op zijn plaats te brengen; bij het Fransche door gecomprimeerde lucht, bij het Duitsche door een stalen veer. De Commissie acht dit laatste verkieslijk. Voorts geeft de Commissie de voorkeur aan het NORDENFELT'sche sluitstukmechanisme en het opzetstuk van CORRODI, die zich beide aan de EHRHARDT'sche kanonnen bevinden.

In haar rapport komt de Commissie meermalen terug op de kwestie van het uithoudingsvermogen der beide fabrikaten, en taxeert dat van het EHRHARDT'sche materieel tamelijk laag. Dit toonde op vele plaatsen een belangrijke slijtage, die in zoo korten tijd niet mag voorkomen. De Commissie is van oordeel, dat het gebruikte materieel niet goed of op ondoelmatige wijze behandeld moet zijn. De bij eenige kanonnen van de EHRHARDT'sche batterij aangebrachte ijzeren wielen verklaarde de Commissie minder doelmatig. De houten wielen van EHRHARDT werden zoo onsoliede bevonden, dat men de vraag aanroerde of men, ter verzekering van een soliede uitvoering, deze niet liever bij het hoofdarsenaal te Christiana zoude bestellen. Van den door EHRHARDT geleverden gereedschapwagen brak telkens een of ander, zelfs op den gewonen landweg en bij de moeilijker rijproeven kon deze wagen om zijn ondoelmatigheid niet eens medegenomen worden.

Daarentegen laat zich de Commissie over het uithoudingsvermogen van het materieel van SCHNEIDER met lof uit. Het verraadt eene fabriek, die in de uitvoering van artilleriematerieel geoefend is. De Commissie vat haar meening aldus te zamen, dat, ofschoon zij aan het EHRHARDT'sche stelsel de voorkeur geeft, zij toch vindt dat aan dit materieel met betrekking tot zijn bruikbaarheid in het veld ernstige fouten kleven. De EHRHARDT'sche proefbatterij voldeed bij lange niet aan de eischen, die aan het uithoudingsvermogen van het materieel gesteld moeten worden. Eerst hernieuwde proeven met nieuw materieel van EHRHARDT, waaraan de door de Commissie voorgestelde veranderingen zullen zijn aangebracht, zouden de noodige zekerheid kunnen bieden voor de doeltreffendheid van dit materieel. Daar de firma als kanonnenfabriek betrekkelijk jong is en het er op aan komt zich omtrent het uithoudingsvermogen van het materieel zekerheid te verschaffen, ware het noodzakelijk het nieuwe proefmaterieel aan een iets langere rijproef dan de vorige te onderwerpen, en met een stuk geschut een schietproef van langen duur (1000 schoten) te nemen.

Dit is de hoofdzakelijke inhoud van het rapport der Commissie. Wij herinneren in verband hiermede aan de omstandigheid, dat de president van den Storthing, BERNER, vóórdat de aanschaffing van het veldartilleriematerieel in stemming kwam, zeer dringend heeft vooropgesteld, dat het aan te koopen materieel doelmatig en duurzaam behoort te zijn, en dat tot geen aanschaffing besloten mag worden voor en aler men daaromtrent tot klaarheid gekomen zoude zijn.

Eene memorie uit het laatst der achttiende eeuw betreffende militaire rechtspleging.

Het is mij aangenaam, aan de belangstellenden in de militaire rechtspleging te kunnen aanbieden eene toevallig in het Rijksarchief te 's-Gravenhage door mij ontdekte memorie op dit onderwerp betrekking hebbende. Het stuk dateert van 1793 en behelst vragen, door den toenmaligen Auditeur Militair RAGAY aan den Advocaat-Fiscaal van de Generaliteit Mr. M. VAN DER POT gesteld, verschillende punten van de militaire rechtspleging betreffende, welke beantwoording van belang werd geacht met het oog op den naderenden oorlog. De memorie vergunt ons in veel opzichten een blik te slaan op de praktijk van de rechtspleging bij de landmacht, korten tijd voor het totstandkomen van het Reglement van Krijgstucht of Crimineel Wetboek voor de Militie van den Staat van 26 Juni 1799, gedeeltelijk weder executoir verklaard bij Besluit van 30 December 1813 (Staatsblad no. 19). Bij de beoefening van de geschiedenis van het militair strafrecht kan dit stuk van nut zijn, en dit te eerder, omdat de gegevens voor het formeele gedeelte van dat jus speciale zoo schaars zijn. Zij is in originali te vinden in het Archief van den Raad van State, voorhanden in het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage, in eene portefeuille, gemerkt: „Militaire Zaken, no. 14” en luidt als volgt:

Pro Memorie voor den Auditeur Militair Ragay om op de navolgende poincten zich te informeeren bij den Heere Mr. M. van der Pot, Advocaat-Fiscaal van de Generaliteit.

1°. Tot hier toe is er geen generale hoge krijgsraad in het leger en zal denklijk deeze campagne ook niet geformeert worden, dog er worden particuliere krijgsraden door den commandant van het leger bijeengeroepen volgens eene ordre en form bij Z.D.H. den Heere Capⁿ. Genl. aan den Erfprins gezonden.

1°. Offer een generaalen off hoo-gen krijgsraad in het leeger is en welke zaaken in d'eerste instantie aldaar kunnen werden gebragt en gedecideert, hetzij in cas civil of crimineel.

Alle zaken, in het leger voorvalende, zijn van de competentie van den krijgsraad, immers ten aanzien van het crimineele; dog in het civile zal moeten worden onderscheid gemaakt tusschen personeele en reële actien. De reële actien, dunkt mij, kunnen in het leger niet worden gedemeleert; maar wel de personeele, voor zooveel zij in het leger executie kunnen hebben.

2°. De krijgsraden worden be-roepen door den Commandt. van het leger, ingevolge de voorzegde ordre van den Heer Capⁿ. Genl.

3°. Dit alles is geregeld in de meergem^e. ordre van Z.D.H.

4°. De Audr. behoeft niet af te wachten totdat aan hem klachten worden overgegeeven. Hij moet zelfs correspondentie houden, voornamelijk door het canaal van den pro-voost-generaal, en ook andersints. Zoodraa hij iets onbehoorlijks verneemt, moet hij zich schriftelijk aan den Commandt. van het leger adresseeren en verzoeken authori-zatie, om daarop verder te infor-meeren en zoo noodig te proce-deeren.

Confer de instructie van den

2°. Zoo neen, off dan, bij voor-koomende zaaken, die verzogt, be-legd en beschreeven off anderzints ter cognitie en judicatuure benoemt moet worden en door wie, hetzij door Zijne Doorl^{te}. Hoogheyd den Heere Prince Erfstadhouder, in qualiteit als Capitein-Generaal off wel door den Commandeerende Generaal van het leeger.

3°. Zoo er over mesuzes van onderofficieren off gemeene soldaaten krijgsraad moet gehouden en belegd worden, off die dan kan bestaan uyt een Hoofdofficier, het-zij Collonel, Lt. Collonel off Major als praeses, twee capiteins en vier subalterne officieren van het regi-ment off battaillon, waaronder de geaccuseerdens behooren.

4°. Off, alvorens den Auditeur in functie kan treden, de klagten off poincten van bezwaar ten laste van de gearresteerdens off geac-cuseerdens niet in scriptis moeten worden overgegeeven en bij hem afgewagt d'ordres tot het neemen van informatien ten overstaan van Heeren Commissarissen daartoe expresselijk gecommandeert, hetzij door den Chef van zodanig regiment off van den Heere Commandant-Generaal van het Leeger, off van het Hoofdkwartier, daar zulx voor-

Advt. Fisc. der Gen^{te}. Rec. Mil.
I deel.

5°. Dit is geregeld bij de meer-
gedachte ordre van Z.D.H.

6°. Ik zoude denken: Jaa; dog
hierover met Z.H. te spreken.

7°. Ni fallor: Jaa, aan den R. v. St.
vid. *Slingelandt*.

8°. Tot hiertoe weet ik van geen
cartel. Ook geeft men tot hiertoe
geen deserteurs over. Immers de
Keyzerlijke en Pruissische nemen
onse deserteurs uit de steeden zon-
der complimenten aan.

Off echter soldaten uit ons leger,
naar het Pruissische of Oostenrijk-
sche id. deserteerende, niet worden
wederom gegeven en zoo ook bij
ons vice versa, zou ik niet durven
bepalen. Zulx zal de Hr. Ragay
het best door Z.H. den Heere Erf-
prince kunnen verneemen.

9°. Altoos (me judice) met de
dood, dewijl het placaat wel dege-
lijk spreekt van desertie uit een

valt. En of die niet door den Auditeur
te Velde moeten worden versogt;
gelijk ook naa het afloopen van
d'informatien de convocatiën van
de leeden van den krijgsraad.

5°. Off alle vonnissen van hooge
off subalterne krijgsraaden te velde
volgens ordre van den 4^{den} Juny
1767 aan Zijne Doorluchtichste
Hoogheyd ter approbatie moeten
worden overgezonden.

6°. Off deserteurs, zich als zoo-
danig aangeevende, wegens voor-
heen uyt het een of ander garnisoen
gepleegde desertie voor den krijgs-
raad in het leeger ordinario modo
moeten worden terechtgesteld?

7°. Off in gevallen, waarin niet
blootelijk op confessie maar gedeel-
telijk op die en gedeeltelijk op
bewijzen, of alleen op deeze recht
gedaan is, voor den gecondem-
neerde het appel volgens het Re-
glement openstaat en aan welk
collegie of hooger rechter?

8°. Off er een conventie off car-
tel is tusschen de Republicq en
geallieerde moogentheeden noopens
de uytwisseling van deserteurs; en
zoo neen, off die van d'een of an-
dere zijde kunnen worden gerecla-
meert en terechtgesteld en zulks
zonder onderscheyd, off die in het
leeger off gedurende de campagne,
dan voorheen gedeserteerd zijn?

9°. Off de desertie uyt het leeger
indistinctelijk moeten worden be-
handelt en gestraft als gequalifi-

leger, staande voor of marcheerende naar den vijand.

10°. Geene, immers niet vi ordinariae jurisdictionis, maar wel op speciale ordre van den Commandant van het leger, die hem kan gelasten om de vreemde krijgsraden bij te wonen, alwaar hij moet hooren, zien en rapport doen, of de justitie wel geadministreert.

Vid. ordre van HH. HH. MM. ni fallor van a°. 1703, Rec. Mil.

11°. Ieder die tot het leger gehoord of hetzelfde volgt, gehoord onder de mil. jurisdictie, voor zoo veel de zaken, waarover proces valt, in het leger zijn voorgevallen.

12°. Neen.

Te renvoyeeren aan den ordinairen burgerlijken en plaatselijken rechter. *Z. Slingelandt.*

13°. Bij den krijgsrade af te doen. Zie voorbeelden bij van Dalen en v. Hasselt.

14°. *Hodie* straft men dezelve niet zonder voorafgaande proces.

15°. Hieromtrent zal de Fiscaal aan den Auditeur meer gedetailleerde opening bij monde geeven en hem van de noodige resolutien voorzien.

ceert, dan of dit zonder verdere aggraveerende omstandigheeden gepaart als een simple desertie geconsidereert en ingevolge Hunner Hoog Moog^s. Publicatie van den 17^e October 1748 gestraft moeten worden?

10°. Off en hoedanige functie den Auditeur te Velde kan hebben noopens de Zwitsers en Duytsche troupes, hun eyge krijgsraden en judicatuure hebbende?

11°. Off soetelaars, karre- off waagelieden en alle andere het leeger volgende en zich daarin bevindende actionabel zijn voor den krijgsraad, zoowel in cas civil als crimineel?

12°. Off over schulden, voorheen off buyten het leeger gecontracteert, bij den krijgsraad in het leeger regt gedaan of kennisse genoomen kan worden;

en, zoo neen, aan wien de klagen- of belanghebbende parthijen gerenvoyeert moeten worden?

13°. Hoe te handelen off te procederen in cas van ontdekking van verboden correspondentie met den vijand?

14°. En hoe teegens spions op der daad betrapt?

15°. In cas van gemaakte buyt off opgebragte prijzen, op den vijand behaalt, off die als wettig bij den krijgsraad moet geoordeeld worden en teffens bepaalt de wijze, hoe dezelve te verdeelen, en welke

16°. Jaa. Dog zulx te laten aan de bepaling van den Commandt. van het leger.

reegel of richtsnoer men in die verdeeling volgen moet?

16°. Off den Articulbrief volgens Hun Hoog Moog^s. Reglement op de subordnatie van den 15^e Maart 1706 alle twee maanden aan het hoofd van het leeger moet gepubliceert worden?

Hoewel het stuk in alle opzichten voor zichzelf spreekt, zij het mij toch vergund hier enkele toelichtingen aan toe te voegen.

Ad. 1um. De hier vermelde „ordre en form bij Z.D.H. den Heere Capⁿ. Genl. aan den Erfprins gezonden” heb ik niet kunnen terugvinden. Volgens ontvangen mededeeling is zij noch in het Rijksarchief, noch in het Huisarchief van H. M. de Koningin voorhanden.

Ad. 4um. De aangehaalde plaats uit de Instructie voor den Advocaat-Fiscaal van de Generaliteit dd. 15 November 1602 (Recueil van verscheidene placaten enz., betreffende de saaken van den oorlog te water en te lande, I, n°. 17) luidt:

„[Art. V]. En soo haast by hem yets ontdeekt of ondervonden sal wesen, dat contrarie de voorschreve placaten, ordonnantien, resolutien of beveelen, by yemande sal wesen gedaen, hetselve werdt hy gehouden terstondt den Raedt voornoemd (d.i. den Raad van State, waarbij hij als openbaar aanklager voor militaire zaken optrad) aan te dienen en daarop te verwachten en achtervolgen derselver last, soo om preparatoire informatie in de saecke te nemen als omme tegens de overtreders en contraventeurs te procederen, aenhoudende totdat hij daarop verklaringe krijgje, omdat hy geen processen sonder last van de Heeren Staten voornoemdt of van denselven Raedt en sal mogen anvangen.”

Eene verwijzing naar hetgeen omtrent dit punt is bepaald bij de summiere instructie voor den Hoogen Krijgsraad der Vereenigde Nederlanden dd. 20 Oct. 1700 (Groot Placaetboek v. Holl. en Zeel. VIII pg. 838 v.), hoewel door de opheffing van dit college niet meer van kracht, mag hier niet ontbreken. De bedoelde plaats luidt als volgt:

„Dat ook de Advocaat-Fiscaal voornoemd, zoo haast bij hem yets ontdekt of ondervonden zal wesen, dat contrarie de voorschreve ordonnantie op de discipline militair, mitsgaders verdere placaten, ordres ende reglementen, bij yemand zal wesen gedaen, hij gehouden werd terstond hetzelve den praesident ende die den Hogen Krijgsraad voorschreven aan te dienen, ende daarop te wagten ende te agtervolgen derzelve last, zoo om praeparatoire informatie in de zake te nemen, als omme tegens de overtreders en contraventeurs te procederen, aenhoudende totdat hij daarop verklaringe krijgje, omdat hij geen processen zonder

last van de Heeren Staaten-Generaal, Raden van Staate ofte den Hogen Krijgsraad voornoemt zal mogen aanvangen.

„Dat de Advocaat-Fiscaal voornoemt, dezelve verklaringe verkregen hebbende, met alle neerstigheid en getrouwigheid *ex officio* tegens de voorschreve contraventeurs zal procedeeeren volgens den inhoud van de voorschreve ordonnantie mitsgaders verdere placaten, ordres en reglemente, of, bij faulte van dien, volgens de beschreven wetten.”

AD. 7um. De bedoelde plaats van VAN SLINGELAND is niet te vinden in de Staatk. Geschriften IV. Het komt mij voor, dat ten onrechte naar dezen schrijver verwezen is, tenzij mocht zijn bedoeld blz. 263 van genoemd deel, waar sprake is van „appel in alle saaken, die appellationel zijn na de gemeene regten.”

AD. 10um. De Advocaat-Fiscaal VAN DER POT denkt hierbij aan eene resolutie van de Staten-Generaal van 18 April 1704, tot weeringe van desordres in het leeger (Groot Plac. Bk. V, pg. 137 v.) en wel aan deze passage:

„Dat, soo den Generaal en Chef van het gecombineerde leeger, als de eerste generaal van de militie van den Staat, en vice versa, soo den generaal en chef een generaal van den Staat is, sullen doen informeeeren door den Fiscaal op alle excessen, die de vreemde trouppes sullen komen te begaan, soo als deselve koomen tot haare kennisse, hetzij dat daarover geklaaght werdt door de geïnteresseerden of niet.

„Dat deselve vervolgens die informatien sullen stellen in handen van den commandeerenden generaal van die trouppes, by welke die excessen begaan zijn en daarnevens aan denselven voorschrijven een korten en peremptoiren tijdt, om in de saeck te laaten recht doen, op poene dat daarop recht gedaan sal werden door den krijghsraadt van het leeger.

„Dat de vreemde trouppes soowel als de Switsers sullen gehouden werden om recht te doen naar den Articulbrief en militaire ordonnantien deeser landen en na geen andere wetten of costumen, dewyle sy, subject zijnde aan de ordres, oock notoirlijk subject zijn aan de straffen, gestelt teegens de overtreeders.

„Item om aan den generaal, die haar sal hebben doen ter handt stellen de informatien in voegen als booven genoomen, te vertoonen de sententien, die in die saake geweest zijn alvorens deselve te leggen ter executie.

„Mitsgaders sich te onthouden van het geeven van pardon en gratie, schoon het mocht onder haar gebruyckelijck weesen, omdat de exercitie van soo een notabel voorrecht hadde moeten zijn bedongen geweest by de tractaaten ende capitulationen.”

AD. 12um. De bedoelde plaats van VAN SLINGELAND is: Staatkundige Geschriften, dl. IV, pg. 253 v.

's-Gravenhage, September 1901.

MR. L. M. ROLLIN COUQUERQUE.

Ter aankondiging ontvangen:

Feldgemässer Schieszdrill durch einfachste Methode, von V., Major a. D., Berlin, Militär-Verlag R. FELIX, 1901.

Note sur la manière de figurer les buts dans les tirs d'écharpe et sur la vulnérabilité des formations, par le major d'état-major A. DUFOUR. Extrait du Bulletin de la Presse et de la Bibliographie militaires. Bruxelles, 1901. Imprimerie VANDERLINDEN frères.

Military-Exhibition 1901. Earl's Court, London. Rheinische Metallwaaren- und Maschinen Fabrik. Düsseldorf-on-Rhine.
